

KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK
0229 5092

FILOZOFISCHE

EN

POLITIEKE

BESCHOUWING

DER

JEZUITEN.

TE AMSTERDAM, BIJ
GEBROEDERS VAN ARUM.
1825.

Moet me in mijn' hoogsten drift 't bestemplend vloekwoord falen
Om d'afschuw van mijn' ziel, om 't duiv'lenbeeld te malen!

BILDERDIJK.

§. 1.

De aanleg van den mensch is tot rust: zijn eigenaardige toestand of staat is rust. HOBBES weet niet wat hij zegt, wanneer hij van het grondbeginsel uitgaat dat de aanleg van den mensch twist en onrust is.

§. 2.

Zoo de aanleg van den mensch twist of onrust, of hevige beweging ware, zouden *a)* de meeste wezens tot onrust overhellen, hetgeen niet waar is, want de meeste wezens, ook bij rumoer en onrust van andere, hellen over naar rust; *b)* zou de onrust eene meer genoegelijke aandoening baren dan de rust, een meer wellustig iets in zich bevatten; *c)* zou de mensch door onrust nieuwe krachten verkrijgen, terwijl hem nu de beweging zijne krachten uitput, en rust alleen hem de verlorene krachten terugschenkt. Zelfs wanneer de

onrust al te hevig is geweest, zoodat hij geheel onvatbaar wordt voor rust en gevaar loopt te vergaan.

§. 3.

Rust kan geen betere definitie verkrijgen dan bedaarde overeenkomst van alle deelen. Het geheel, wanneer slechts eenig gedeelte in onrust is gebragt, geraakt zelf in wanorde.

§. 4.

Daar een elks zucht tot zijn eigen geluk uitloopt, aangezien het hem eigen is, (§. 1, 2.) zoo moet hij ook zorgen, indien hij aan zijne vurigste neiging wil voldoen, dat hij alle deelen in dien toestand houdt en bewaart, welke gevorderd wordt om in het geheel rust te erlangen. Dat kan men harmonie noemen, welke harmonie over de gansche natuur is verspreid: de hemelen zijn wiskunstig afgeteekend, en niet te onregt heeft FONTENELLE, GOD *den eeuwigen wiskunstenaar* genoemd, *l'éternel géomètre*. De ouden hebben reeds het denkbeeld daarvan gehad, hetwelk zij hebben uitgedrukt met hunne aëolische harp.

§. 5.

Daar harmonie schoonheid vordert in het geheel,

vor-

vordert dezelve ook verscheidenheid. Wat eentoonig is kan niet schoon worden geheeten. De harmonie bestaat daarin, dat uiteenloopende deelen een geheel uitmaken, en dan eerst blijkt de hooge wijsheid der verordening. De onstuimige winden en bruischende golven vallen in het uitgebreide plan der universeele harmonie; want onstuimige winden en bruischende golven hebben en eene vaste oorzaak en een bepaald oogmerk. Wat eene vaste oorzaak heeft en een bepaald oogmerk heet orde: orde en harmonie zijn hetzelfde in wezen.

§. 6.

Om die harmonie, welke schoonheid veronderstelt, moeten verschillende neigingen bij denkende wezens plaats vinden, en wel daarom, wijl de natuur uit verscheidenheid bestaat: verscheidenheid in de natuur en verscheidenheid in de neigingen maken eene overeenkomst uit; overeenkomst is harmonie; harmonie is orde. (§. 5, 3.) Die verscheidenheid, waarvan wij spreken, in de neigingen, moet ook nog zijn om het eentoonige te vermijden, (§. 5.) en omdat, door dezelve de begaafdheden en proprieteiten der wezens ontwikkeld worden, in plaats van begraven te blijven. Namen alle wezens een voedsel tot zich, het rijk der natuur zou eene gedaante hebben, en het schoone, over dezelve verspreid, ging verloren. Hadden alle denkende wezens eene neiging, het tooneel wierd doodsch,

daar nu de ontwikkeling dier neigingen de schadelijke zijde van deze, de nuttige zijde van gene doet uitkomen.

§. 7.

Zullen die neigingen aan haar wezenlijk oogmerk beantwoorden, dan moeten dezelve op een punt uitloopen. (§. 5.) Vandaar het ouderlijk gezag in de allereerste eeuwen, vandaar later het patriarchaal gezag, vandaar de eerste hertogen, die *geleiders* waren van een zeker aantal menschen.

§. 8.

En waren die verordeningen noodig om wanorde voor te komen: waar allen evenveel gezag bekleeden, bekleedt geen van allen gezag: hij heeft gezag die *a)* bevelen geeft, *b)* die bevelen laat uitoefenen. Wilde men dus harmonie, orde, overeenstemming en rust, en dus geluk (§. 2.) hebben, moest iemand het gezag hebben, om, na de anderen te hebben gadegeslagen in hunne handelingen en gehoord te hebben in hunne redenen, bevelen te geven tot instandhouding van het geheel.

§. 9.

Een moet er dus zijn welke de algemeene neigingen en willen tot een punt brengt. (§. 7, 8.) Dat

Dat gezag noemt men Bestuur, en de etymologie van het woord geeft den aard te kennen.

§. 10.

Dat Bestuur, om niet zelf de harmonie, welke bedoeld wordt, tegen te werken, moet in overeenkomst zijn met den aanleg, de ligging en aangelegenheden der wezens aan hetzelve onderworpen. Een klein en arm land, geheel van merkantiële betrekkingen verstoken, deugt niet tot een koningrijk. Een uitgebreid, rijk en drok korresponderend land is minder tot eene republiek geschikt. Dit of gene land, hoe uitgebreid, kan niet bewijzen, want haat tegen koninklijk gezag kan in den beginne veel afdoen. Eenige eeuwen moeten eerst verloopen zijn, aleer men tot eene consequentie kan komen.

§. 11.

Dat Bestuur wordt wettig door de meerderheid van die, welken hetzelve erkennen. Die wettigheid wordt later bekrachtigd door deszelfs handelwijze ten beste van een land. Een vreemdeling die deugdzaam is en wijs, heeft meer aanspraak op algemeene liefde, dan een inboorling die verstandeloos en zedeloos is.

§. 12.

De meerderheid der neigingen moet daarom beslissen, wijl anders tegen het oogmerk gehandeld wordt, hetwelk algemeen welzijn is, door twisten en beroerten. (§. 1, 2.) Wijl men, in weerwil van eenige bewijzen voor het tegendeel, steeds moet op den voorgrond zetten dat twee meer weten dan een, en meer regt hebben om iets te vorderen, wanneer zij *a)* tegen elkander opwegen in opvoeding en kennis en *b)* in liefde tot het algemeen welzijn.

§. 13.

Een Bestuur eenmaal daargesteld en bewijzen gevende voor deszelfs verknochtheid aan de algemeene belangen, mag niet tegengewerkt worden, want het bevorderen van de algemeene belangen heeft orde en rust tot oogmerk en tot gevolg.

§. 14.

Daar men zich, om de algemeene orde te handhaven, naar eene billijke meerderheid behoort te schikken, (§. 11, 12) moet elk lid van die maatschappij, onder een wettig Bestuur levende, (§. 11) het zijne bijbrengen om hetzelve te staven. Het tegendeel te doen is desharmonie, want de deelen van het geheel raken uit elkander. (§. 4, 7.)

§. 15.

§. 15.

Mag men niet *positief* tegenwerken, mag men het *negatief* ook niet doen. Want *negatief* te doen wat men *positief* laat, is desharmonie, *diruit, aedificat — il va du blanc au noir, et dément au matin ses opinions du soir* — (§. 3.)

§. 16.

Mag men niet *negatief* tegenwerken, mag men datgeen wat *positief* tegenwerkt, niet ongemoeid laten, wanneer de zaak het algemeen welzijn betreft, en dus van een algemeen belang is.

Orde is van een algemeen belang (§. 1, 2.)

§. 17.

Wat zeer zeker de orde stoort werkt dus *positief* tegen, en wordt dus van een algemeen belang om gadegeslagen en gefnuikt te worden. Wie den brand van eene woning stil aanschouwt, wanneer het van hem afhangt dien te blusschen wekt desharmonie, ook dan wanneer het daar geheel op zichzelve staat, want het oogmerk bij het bouwen was niet, dat het verbrand zou worden. Zoo ja, ware dat oogmerk zelf desharmonie geweest. *Atqui, ergo,* mag geen mensch wat een algemeen onheil kan verwekken, oogluikend toelaten, of hij

wordt medepligtig. *Conniver à des scélérats, c'est l'être soi-même* — ROUSSEAU.

Vandaar dat reeds oude Politieken en Wijsgeeren de vraag hebben geopperd, wat den goeden burger bij een' opstand staat te doen, (CICERO naar PANETIUS) en hebben zij beslist dat hij dien moet trachten te dempen. (STAPFER, BEAUSOBRE, DODWELL).

§. 18.

Die pligt moet in overeenkomst staan met §. 11. Anders wordt het ook desharmonie.

§. 19.

Een-Bestuur moet *liberale* en *coërcitive* magt hebben. (§. 9.) Door *liberale* magt verstaan wij het vermogen om *goed*, door *coërcitive* de magt om *kwaad te doen*.

Dit in een absoluten en filozofischen zin, *afflictive* genomen.

§. 20.

De *coërcitive* magt wordt uitgeoefend jegens hen die de Maatschappij *quocunque modo*, verontrusten; de *liberale* jegens hen die het algemeen welzijn trachten bevorderlijk te wezen.

§. 21.

Daar Maatschappij en Bestuur orde tot oogmerk hebben, de een door en met den ander, moet de Maatschappij het Bestuur, het Bestuur de Maatschappij handhaven en in stand houden. (§. 10.)

§. 22.

Wat orde stoort is dus en dat Bestuur en die Maatschappij vijandig. Beide moeten hetzelve tegenwerken, want

§. 23.

Met het Bestuur aan een of meer op te dragen, onder welke benaming, heeft de meerderheid, aan wie de magt daartoe werd aanvertrouwd, zich verbonden haar eigen werk te handhaven. De anderen die vertegenwoordigd werden, hebben stilzwijgend die belofte gedaan. Want iets te bouwen waaraan men de hand niet wil houden, is wrochten zonder oogmerk, en wrochten zonder oogmerk is desharmonie.

Dit mede in overeenkomst met §. 11.

§. 24.

Met dat beheer op zich te nemen, heeft het Bestuur plegtig beloofd de Maatschappij te beveiligen,

d. i.

d. i. 1°. voor alle rampen, die geweerd kunnen worden, te behoeden, en 2°. aan dezelve alle mogelijke veiligheid te bezorgen, zoo als gezegd is (§. 21.)

§. 25.

Beide dan, tot een oogmerk vereenigd zijnde, moeten acht geven of er ook zulke dingen ontstaan welke hetzelve kunnen dwarsboomen. Het Bestuur zelf, als hebbende het gezag daartoe in handen, deelt iets daarvan aan ondergeschikten mede; welke ondergeschikten *a)* de hun gegevene bevelen moeten naarkomen, en *b)* uit hun zelven, in de hun aanvertrouwde departementen, rondzien wat er omgaat, zoodat en het Hoofdbestuur en deszelfs leden een geheel uitmaken, buiten welk geen geluk kan zijn voor de Maatschappij (§. 7. *init.*)

Deze Maatschappij moet zelve toezien en het onheil weeren met die middelen welke zij bezigen mag en die voortvloeijen uit de natuur zelve, d. i. kennisgeving aan authoriteiten, spreken, schrijven, gebruik van gezag op onderhoorigen, kinderen, jonge bloedverwanten, pupillen, dienstboden enzv.

§. 26.

De kenteekenen voor datgeen wat schadelijk kan wezen in de Maatschappij zijn:

a) Verspreiden of voorstaan van leer of gevoe-

lens

lens die het ontzenuwen van het Bestuur tot oogmerk of gevolg hebben kunnen.

b) Verspreiden of voorstaan van leer of gevoelens die de zedenleer ondermijnen, b. v. egaliteit van gezag, dat ongerijmd is, (§. 8.) zelfmoord die wanorde sticht. (§. 3, 4.)

c) Zoeken van wegen om een bijzonder gezag op te rigten hetwelk, op welk eene wijze dan ook, zich aan het algemeen onttrekt, of hetzelve zoekt te ontduiken. (§. 23.)

d) Leer of gevoelens verspreiden die het bestaan van het Bestuur met den godsdienst welken men aanpredikt, onbestaanbaar maken. (§. 2.)

e) Heimelijken invloed zoeken te verkrijgen om leden der Maatschappij te beheeren, in hunne denkwijze, opvoeding hunner kinderen, geldmiddelen, gezag over anderen. (§. 23.)

§. 27.

Vooral worden zulke daden en hoogstgevaarlijk en hoogstmisdadig, wanneer men *a)* korrespondentie houdt naar buiten, om zijne oogmerken te bereiken, zoekende men alsdan en binnen en buiten de Maatschappij, dezelve te ontbinden; (§. 14, 19, 21.) *b)* als men een opperhoofd erkent, 1°. buiten het land waar men leeft, of 2°. dat het algemeen gezag aldaar gevestigd niet is onderworpen. (§. 22.)

§. 28.

§. 28.

Misdadig zijn dan ook alle pogingen om korporatiën; of genootschappen op te rigten welke, betrekkelijk hunne daden in de Maatschappij, geheime wetten of verordeningen hebben. (§. 14.)

§. 29.

Door geheime wetten en verordeningen moet men verstaan alle zulke waarbij het openbaar gezag belang kan hebben, of onmiddelijk tot zich zelf, (§. 25. *in init.*) of relatief tot de groote huishouding waarover het beheer aan hetzelve is toevertrouwd, (§. 24.) en waarvan dat openbaar gezag geen kennis draagt *door middel van hen zelve* welken die wetten hebben daargesteld.

CONSEQUENTIËN.

Buiten orde is geen geluk.

Al wat die orde stoort, ondermijnt dat geluk.

Zij, welke belang daarbij hebben, moeten de pogingen daartoe tegengaan.

Het Bestuur heeft daar belang bij.

De Maatschappij heeft daar belang bij.

Bestuur en Maatschappij MOETEN zich dan vereenigen, om alle zoodanige personen te weeren welke de bestaande orde van zaken trachten te stooren.

Ook dit wederom naar §. 11.

TOE-

TOEPASSING

DER VOORGAANDE

AXIOMATA

OP DE ORDE DIE DER

JEZUITEN

GEHEETEN.

1.

Is het waar dat die een ander opperhoofd erkent dan dat, hetwelk over het land is gesteld, de orde in de maatschappij zoekt te stooren, dan ook kunnen de zich noemende Jezuiten daar nooit van vrijgesproken worden. Immers is het bekend dat zij een' Generaal (voorwaar, zonderlinge benaming voor eene geestelijke orde!) erkennen, wien zij *in alle dingen* eene blinde gehoorzaamheid verschuldigd zijn en toegezworen hebben. Eenige Jezuiten hebben, in die oorden alwaar, en in die tijden wanneer zij geloofden ondersteund te zullen worden, de daadzaak aan magistraten en andere overheids-

heidspersonen stout in het aangezigt beleden, andere hebben daar roem op gedragen.

Het is dan niet te onregt, dat men hunne orde *een' degen heeft genoemd, waarvan het gevest te Rome was. (Une épée dont la poignée est à Rome.)* Deze benaming, welker juistheid, door alle tijden heen, uit hunne leer en uit hunne daden, meer dan te veel is gebleken, duidt hen genoeg uit.

2.

Schoon de haat, hoe fel dan ook, van dezen of genen, tegen eene orde of personen, niet altijd kan bewijzen, uit kracht van het gezegde *Niemand zonder vijand*, zoo *moet* toch de aandacht opgewekt worden aangaande hem die algemeen is gehaat. Want, hoe zonderling dat zich allen juist daarin vereenigen om eenen met hunnen haat te vervolgen, terwijl anders het menschdom, of uit aanleg, of uit grilligheid, altijd zoo dissentieert! Wat eene algemeene uitwerking heeft, moet ook eene algemeene oorzaak hebben.

Waarom zijn de namen van JUDAS, CARTOUCHE, SCHINDERHANNES bij elk zoo odieusch geworden, dat men die niet dan met huivering uitspreekt? wijl hunne daden algemeen bekend zijn en het afgrijzen van een' ieder' opwekken. Waarom is, in onze dagen, de naam slechts van *Jezuit* odieusch, ja, waarom zelfs een scheldnaam geworden? omdat zij zich overal, waar men de dwaasheid heeft be-

begaan van hen te ontvangen, *hebben stinkende gemaakt.*

Men zal toch niet aanmerken dat zij toch nog (eenige) vrienden hebben. De genoemde booswichten zouden ook nog vrienden hebben, zoo zij bestonden. Dit is genoeg bewezen; want staat er niemand op die hen openlijk verdedigt, zijn er anderen welke hunne voetstappen drukken en welke dus, met daden, hunne goedkeuring bewijzen. Dagelijks nog vindt men struikroovers. Zoo mag zich hier of daar nog een enkele vriend der Jezuiten bevinden, maar deze is, of uit eigene grondbeginselen, d. i. verregaande immoraliteit, hun genegen, (soort zoekt soort) of hij is door hen omgekocht, zoo als zij duizenden gedaan hebben *tot in den schoot der Koningen*, of hij is door hunne klubsen en boeken en zendelingen en omgang en vermaningen geblinddoekt, of hij heeft met hen aan te hangen eenig bijzonder oogmerk, welk oogmerk hij toch nimmer zal bereiken, want, na hem tot hunne eigene gebruikt te hebben, zullen hem de Jezuiten uit den weg ruimen. Zijn zij voor den oogenblik niet in de gelegenheid om hunne dolken en gif te laten werken, zij zullen andere middelen beramen. Ei! noem iets op dat een' Jezuit onmogelijk zij!

3.

Gaan wij na wat door bijna gansch *Europa*, en,

ja, tot in het andere werelddeel is gebeurd. Onder voorwendsel van het Christendom uit te breiden, zijn zij naar *China* gegaan. De Keizer, die hen, uit zijne begrippen, voor dwazen aanzag, liet hen prediken. Wat deden zij! in plaats van het Evangelie te verbreiden, zochten zij zich overal in te dringen, kennis van alle zaken te krijgen, invloed in en op staatkundige betrekkingen. Hierbij kwam de openbare ergernis, welke zij gaven met hun liederlijk gedrag. Niet slechts gaven zij zich over aan allerlei buitensporigheden met de wetten en statuten van hunne eigene orde onbestaanbaar, maar ook legden zij hunne gansche naaktheid bloot met elkander te ondermijnen. De eene misgunde den anderen zijne rijkdommen en invloed; het Hof van *Rome* sprak zelf schande van hunne bedrijven: eenige werden teruggeroepen. Het kon niet helpen; het kwaad woedde steeds voort, ieder schip bragt nieuwe klagten en memoriën van Jezuiten tegen Jezuiten mede. Inmiddels gingen de pogingen voort om het openbaar gezag te kortwieken. In plaats van hen als HAMAN te behandelen, vergenoegde men zich met hen, maar ook voor altijd, te bannen.

Wat deden zij in de Spaansche *West-Indiën!* Men moet geene protestantsche autheuren daarover lezen, deze zou men van leugentaal, ten minste van vergrooting kunnen verdenken. Neen, men moet katholijke zelve lezen, en onder anderen den reiziger TH. GAGE: slechts eenige weinige plaatsen ne-

nemen wij uit dien schrijver over, om niet al te langwijlig te worden: « Met het schip genaamd « *St.-Geertruida* voer over *Don* JUAN NINO DE TO- « LEDO, welke gezonden werd als President naar « *Manilla;* ook was in dat schip de gansche be- « zending der Jezuiten. — Zij hadden zich alreeds « in zijne goede gunst weten te dringen, en om « zich, op de reis, des te meer daarin te bevesti- « gen, hadden zij het, op eene aardige wijze, zoo « weten te besteken, dat zij op een schip met hem « geplaatst werden. *Want die luiden, op wat « plaats van den aardbodem zij zich ook bevin- « den, trachten altoos in de nabijheid van Konin- « gen en Vorsten en die de volkeren gebieden te « wezen.*" Cap. III.

Om welke reden die voorzorg? *a)* om hunne daden, neigingen, luimen na te gaan en alzoo te weten of zij hen al dan niet genegen zijn, *b)* om hen door vleijerijen te winnen, of, zijn zij daar vatbaar voor, met bedreigingen voor het andere leven; dweeperijen, enzv. tot hen over te halen, zoo in den smaak van een' LA CHAISE bij LODEWIJK XIV, *c)* om te beletten, dat anderen hunne orde benadeelen met dezelve zoo af te schetsen, als die werkelijk is.

Behoeven lieden, die eerlijke inzigten hebben, al die voorzorgen in acht te nemen? Neen, schurken alleen; een eerlijk man neemt steeds tot leus: *doe wel en zie niet om.*

« Doordien de Jezuiten zich daar niet hebben

« nedergezet, *welke gedurig in de rijke steden wo-*
« *nen*, kan men daaruit wel besluiten, dat deze
« plaats zoodanig niet wezen moet, of ten minste
« dat de inwoners die genereusche liberaliteit niet
« hebben *die de Jezuiten zoeken*." Cap. XIV.

Mogen dat nog geestelijken heeten! waartoe die rijkdommen gezocht? om hun zelven? buiten twijfel, maar nog meer om invloed te verkrijgen in geestelijke en wereldlijke zaken, door koopen en kuipen; om aan te winnen, aan te werven, of weg te helpen.

De aangehaalde woorden schreef de autheur reeds in 1628, en wij hebben hem opzettelijk willen aanhalen, opdat men niet zoude zeggen dat men hen alzoo afgeschilderd heeft, na hunne verdrijving uit de meeste landen. Neen, hunne meeste gruwelen lagen toen nog in het verborgene, ten minste voor de menigte; want hun gedrag was te allen tijde zoo beestachtig, dat, welke voorzorgen zij ook aanwendden om het bedekt te houden, al meer daarvan uitlekken moest.

Zij wisten zich daar meesters te maken van de gelden, het krediet, den invloed der Grooten, tot dat zij over alles heerschten, en door allen werden verfoeid.

Wij gaan duizend voorbeelden van hunne gierigheid, listigheid, bedrog, verraad, bloeddorst, wellust, ongebondenheid, geest van wanorde en muiterij met stilzwijgen voorbij, en wel daarom wijl ons iemand zou kunnen aanmerken dat de daden

van

van eenen niet voor rekening van geheel het ligchaam waartoe hij behoort kunnen komen, schoon het toch waar blijft, dat wanneer bijna allen hetzelfde bedrijven, men wettig tot de bedorvenheid van dat gansche ligchaam besluiten mag, vooral wanneer de zelfde daden door alle tijden heen herhaald worden. Wij bepalen ons alleen bij die voorvallen welke inderdaad uit de volle orde der Jezuiten voortvloeijen.

Bekend is het wat zij in *Frankrijk*, in *Duitschland*, in *Spanje*, hebben uitgerigt! bekend is het wat zij in het Noorden, zouden uitgewerkt hebben, zoo men hen niet had gestuit! Met een woord, weet een ieder hoe zij bij allen die op den titel, wij willen zelfs niet zeggen van braaf, maar slechts van fatsoenlijk man aanspraak maakt, te boek staan. Wij hebben het reeds aangemerkt, hun naam alleen is een *affront*. Wie zou met hem die partij voor de Jezuiten trok willen reizen, zoo hij iets van waarde bij zich had, of hem reden had gegeven om misnoegd op hem te zijn! Wie zou met hem onder een dak willen slapen! voorwaar hij niet welke zijn leven liefheeft. Wie heeft weleer de *Bastille* met lijders opgevuld? Zou men het durven ontkennen dat het de Jezuiten zijn geweest! Wie heeft duizenden Franschen laten vermoorden, duizenden uit het rijk verdreven, duizende fabrijken en etablissementen daardoor in den grond geboord? waren het niet Jezuiten! Wie maakte inmiddels den Koning diets dat de bekeeringen der

 hu-

hugehoten bedaard en stil geschiedden en dat hij wel bemind werd en een goddelijk werk verrigtte? zoude men durven zeggen dat het geen Jezuiten waren? men zou de gansche geschiedenis tegen zich hebben.

4.

Admirez l'artifice extrême
De ces pères ingénieux;
Ils vous ont habillé comme eux,
Mon Dieu, de peur qu'on ne vous aime.

(Bewonder vrij het slim beleid dier vernuftige paters; zij hebben u, Mijn Heer! in hun gewaad gestoken, uit vrees dat men u mogt beminnen).

Ziedaar wat men te *Parijs*, onder LODEWIJK XV las, bij gelegenheid dat eenige Jezuiten de schaamteloosheid zoo ver hadden gedreven om JEZUS af te beelden, met het kleed van hunne orde!

De maker van het snedig puntdicht had waarheid gesproken. Wij weten wel dat een *bon mot* niet bewijst; maar het gevoelen van de gansche natie, die de Jezuiten van nabij had leeren kennen, sprak door zijne pen. Wij bazeren dit ons gezegde niet op beschuldigingen hun aangedaan door groote mannen, die echter tot de Katholijke kerk behoorden, maar op hunne eigene leer.

Wij zouden hen gerust bij de kwade engelen kunnen vergelijken, waarvan gezegd wordt dat zij hun' oor-

oorsprong hebben verzaakt. Aanvankelijk waren zij bestemd om de katholijke leer onder de ongeloovigen te verbreiden, en wat hebben zij gedaan! wat hebben zij vooral geleerd! wat leeren zij nog!

Alles bij hen moet uitloopen op hen zelven. In plaats van een exact reglement te hebben omtrent leerstukken en waar te nemene pligten, hebben zij een' *côde* van politiek of liever van sluwheid. De eerste pligt van een' Jezuit blijft steeds Jezuiten te werven en dezen wederom denzelfden geest in te boezemen.

5.

Het is bij hen een vaste regel dat de Jezuiten hunne geheime instructiën voor allen bedekt moeten houden die niet behooren tot het genootschap. Wij hebben reeds bewezen dat dit strijdt met orde. Welke kunnen hunne oogmerken daarbij wezen? zijn zij niet voornemens om, niet alleen buiten weten der Overheid, maar ook, waar het met hunne belangen strookt, tegen die Overheid in te handelen, waartoe dan die voorzorg? waarom vlieden zij het licht? omdat *hunne werken boos zijn.*

Niets heilig zijnde voor hen die kuipen en zich langs alle wegen, om het even welke, zoeken te verheffen, is het bij de Jezuiten eene gewoonte met de biecht zeer ligtvaardig om te gaan, om den Grooten te behagen.

Ook dit is een van hunne voorschriften.

Waartoe dit wederom, zoo niet om die grooten in hunne belangen te krijgen? en waartoe dit, zoo niet om in staatkundige betrekkingen een' ruimen invloed te verkrijgen?

De Jezuiten moeten trachten te bewerken dat weezen die slechts eene moeder hebben, tot de orde toetreden. De reden daarvan is om deze te verrijken. Waartoe moeten die rijkdommen verstrekken bij eene geestelijke orde? om zich geducht te maken bij minderen, om hun ontzag in te boezemen, en wat met sluwheid begonnen is, met geld te voltooijen.

Vooral zijn de middelen welke daartoe moeten gebezigd worden afschuwelijk. Zij moeten aan de jongelingen het huwelijk met zwarte kleuren afschilderen, als een staat van dwang en zorgen. De gelegenheid zoeken om hen in een Jezuiten gesticht te brengen, aldaar hun alle mogelijke vermaken verschaffen, hun het leven aldaar als zonder zorgen doen voorkomen, groot ophalen van het aanzien dat zij genieten bij koningen en vorsten, hun des noods opgemaakte brieven als hun door de voornaamste personen geschreven laten lezen. Wijders moeten de Jezuiten niets onbeproefd laten om, of openlijk, of zoo dit tegenkanting mogt ontmoeten, heimelijk te verkrijgen dat die jonge lieden Jezuiten tot gouverneurs of leermeesters verkrijgen. Des noods moeten deze zich in burgerkleederen steeken, om het ware oogmerk meer bedekt te houden.

6.

6.

Ter bevordering van de orde, behooren de Jezuiten zich in het huichelen te volmaken. Ook dan wanneer zij een' broeder den felsten haat toedragen, zoodat zij hem den dood zouden willen aandoen, moeten zij voor het oog der wereld eendragtig leven en goed van elkander spreken. Het oogmerk hiervan is om de orde der Jezuiten *op de puinen der andere orden zelven* te stichten.

Om dezelfde reden moeten de Jezuiten zeer veel studeren om uit te blinken boven anderen. En zoo ziet men den eersten oorsprong der editiën *in usum Delphini*, alsmede van zoo vele andere geleerde werken! Het geheel was niet om licht te verspreiden, om de letteren voor te staan, maar om zich een' grooten naam te verwerven.

Wie hierin de Jezuitische sluwheid, d. i. de verregaandste sluwheid niet bewondert, heeft weinig kennis van het menschelijk hart. Wie weet of CROMWELL of MACHIAVEL wel zulk een fijn doorweefd plan zouden uitgedacht hebben! Daartoe moet men zeker de zaak welke men bedoelde wel aan alle zijden beschouwd hebben; en hier wordt het wel waar dat *wie het doel begeert, ook de middelen begeert.*

7.

Heimelijk, ten minste onder bewoordingen welke

voor uitlegging vatbaar zijn, moet men het grondbeginsel zien te verbreiden, dat, aangezien de huidige toestand van zaken in *Europa*, de katholijke kerk zich buiten eene staatkunde met geene mogelijkheid kan staande houden. De meeste omzigtigheid moet men hierbij in acht nemen. Is het dat de propositie iemand afschrikt, moet men dezelve verzachten, inwikkelen, aan het woord staatkunde dien zin geven, waarvan hij den minsten afkeer schijnt te hebben, uit zijne eigene gezegden.

De Jezuiten, eenmaal die propositie hebbende hooren aannemen, moeten behendig van hunne bedrevenheid in alle staatkunde gewagen. Het beste middel daartoe is zich van andere, wereldlijke personen, door belofte van een voordeelig ambt of aanbod van sommen gelds, te bedienen.

Wie ziet het oogmerk niet van dat alles? zij zoeken zich bij de Grooten aangenaam en nuttig te maken.

De middelen, daartoe opgegeven, kunnen niet dan ijzing wekken. De Jezuiten moeten proeven voor hunne bedrevenheid in staatkunde en bewijzen voor hunne genegenheid tot de bedoelde grooten geven, *met hun alles aan te brengen wat in de voornaamste huizen, en is het mogelijk, zelfs kabinetten geschiedt, zoowel binnen als buiten het land....!*

Vooral moeten zij zien uit te vorschen welke de vijanden dier Grooten zijn welke zij pogen te winnen.

8.

Een ander middel dat de orde moet in werking brengen, is niet minder heilloos. Daar, waar zij, door hunne handlangers, vernemen dat bij voorname lieden twisten plaats vinden, moeten zij zich zoeken in te dringen, ten einde de zaak in den grond te leeren kennen. Daarna moeten zij menschen weten te vinden, welke voorgeven vijanden der Jezuiten te zijn. Deze moeten de eene partij opzoeken, trachten voor in te nemen tegen de andere, bij welke de Jezuiten hetzelfde doen. Wat is het oogmerk van die godvergeten list? de oneenigheden, welke bij personen van rang plaats vinden, aan te kweeken, om beide partijen in den grond te booren. Merken zij evenwel dat men op het punt staat om zich te verzoenen, dan moeten zij Jezuiten gebruiken die van taal veranderen en de vereeniging verhaasten, ten einde de societeit niet verdacht worde en steeds haren invloed behoude.

Kan er wel eene instelling gevonden worden meer heilloos voor het menschdom in het algemeen! steeds bouwen op de puinen van hunne evenmenschen! In geen oord, hoe barbaarsch ook in den aard, wordt zulk eene verregaande wreedheid gevonden, en welk hart moet hij hebben, die al de daartoe noodige voorzorgen kan in acht nemen zonder zich te ontmaskeren! Las men die trekken in een' roman, zou men van den schrij-

schrijver niet zeggen, dat hij overdreven heeft, of uit zwartgalligheid, of uit gebrek aan kennis van het menschelijk hart? Ja, men zou zeggen dat dergelijke volgehoudene listen buiten de natuur zijn, en echter zijn het daadzaken die men nu met bewijzen staaft.

Neen, LOVELACE was slechts een leerling bij den geringsten Jezuit!

Dan, wij gaan voort.

9.

Bij weduwen die rijk en kinderloos zijn moeten zich de Jezuiten zoeken in te dringen. Daartoe moeten zij bejaarde lieden nemen, wier onderhoud tevens aangenaam is. De societeit moet haar worden voorgedragen als het puik niet alleen, maar als het eenig overblijfsel der ware geestelijke orden. Alle andere orden, moet men zeggen, waren van hunnen regel afgeweken; hoognoodig was het dus, zoude de zuivere Christelijke leere duren, dat de societeit van de Jezuiten ontstond. Door deze is alles weder hersteld, en ziet men nog andere orden die een' tamelijk goeden regel houden, zoo heeft men zulks aan het voorbeeld, door de societeit gegeven, te danken.

Vooral moet men het zoo ver zien te brengen, dat de rijke weduwen een' Jezuit tot biechtvader nemen. Langs dien weg zal men komen te weten welke hare beste vrienden zijn, ten einde deze te win-

winnen, en waar zich nog andere weduwen bevinden rijkelijk met geld bedeeld.

Wijders moet de biechtvader haar een afgezonderd leven als het beste middel ter zaligheid aanprijzen. Vindt dit bij haar ingang, dan moet hij haar zien te bewegen tot het houden van eene kapel, cel of ander afgelegen vertrek, tot bidden en peinzen geschikt. De Jezuiten moeten haar aanbieden aldaar mis te lezen, en haar, bij die gelegenheid, onder het oog brengen in welke achting zij bij de societeit moeten staan om zulk eene hooge gunst te genieten, waarvoor anderen zoo veel zouden willen geven.

Zoo men bemerken mogt dat er bedienden of andere personen in het huis zijn die de societeit niet zeer voorstaan, of ook de geheime oogmerken der Jezuiten raden, moet men alles aanwenden om deze daaruit te verdrijven, om door anderen, der societeit genegen, vervangen te worden.

Het alles heeft tot doel zoodanig die weduwen te beheerschen, dat zij aan de societeit hare goederen vermaken, of ten minste een goed gedeelte daarvan.

10.

—

De Jezuiten moeten zich wachten regerende Vorsten, of andere hooge personen welke der societeit nadeel zouden kunnen toebrengen, op eenige wijze te beleedigen, maar vooral niet in hunne leerredenen

nen noch geschriften. Integendeel moeten zij van hunne deugden gewagen, vooral van hunne ruime aalmoezen, giften en donatiën aan de societeit. Zij moeten hen, zoo hun invloed bijzonder groot is, trachten geheel te winnen, met hun eenig schoon werk, met vele lofredenen, op te dragen. Van hunne vijanden moeten zij niet dan met de diepste verachting spreken, en deze zelfs met den toorn des hemels bedreigen.

Wanneer men hun eenig geschenk mogt willen doen, moeten zij dat van de hand wijzen, uit leed dat zij daarvan alleen zouden genieten, hetgeen tegen de broederlijke liefde, die alle broederen der societeit verbinden moet, in loopen zou. Maar tevens die gelegenheid niet voorbij laten gaan zonder van de algemeene nooddruft der societeit te gewagen. En niet vergeten aan te merken dat zij daarom niet rijk zijn, zoo als andere orden (waarvan zij breed moeten ophalen) omdat zij zich minder met tijdelijke aangelegenheden, maar meer met de zielenzorg bezig houden.

Om de lieden in dat denkbeeld te sterken, moeten de Jezuiten zich zeer eenvoudig kleeden, geen prachtig ameublement hebben, naar de armen snellen, om te bewijzen dat geen aanzien des persoons iets bij hen vermag.

11.

Tèn einde, wanneer de pogingen der Jezuiten, door

dôor verzuim of onwil, bij rijke lieden, gedurende hun leven, niet mogten zijn gelukt, deze bij hun dood mogen gelukken, zullen zij zorg dragen kennis te maken met Doctoren wie men vertrouwen kan. Deze zullen zij in de huizen waar men hen wel ontvangt, als ongemeen bekwaam en van een voorbeeldig zedelijk karakter aanprijzen. Daardoor zullen die Doctoren worden aangespoord om hen, uit erkentenis, met de rijkste lieden in kennis te brengen, of, bij ontstentenis van dien, hen bij hun sterfbed te laten roepen.

Eenmaal daar gekomen, moet de geroepen Jezuit blijven tot dat de lijder sterft. En is er eenige omstandigheid die hem verpligt zich voor eenige oogenblikken te verwijderen, dan moet hij vooraf een' anderen Jezuit laten roepen, ten einde de plaats door geen' geestelijke van eene andere orde worde ingenomen. De Jezuit moet zich de oogenblikken welke hij bij den lijder doorbrengt ten nutte maken, om hem vrees en angst in te boezemen voor het ander leven. Van zijne beledene zonden moet hij met zekere huivering spreken en hem die op het hart drukken.

Het oogmerk is duidelijk; men moet den lijder zoo ver brengen dat hij groote sommen gelds vermaakt tot houden van lijkmissen, of ruime aalmoezen geeft aan die der societeit; of ook, mogt de kans goed en boven verwachting uitvallen, eenig Jezuitisch gesticht daarstellen. Is hij er vatbaar voor, zoo kan men hem de liefdadigheid voorstel-

len

len als de hoogste deugd van den Christen waardoor alle zonden worden uitgewischt. *Men* MOET *hun de plaatsen aanhalen uit de Heilige Schrift en uit de kerkvaders waardoor die leer wordt bekrachtigd!*

Heimelijk moet men uitvorschen waar huisgezinnen in twist leven. Men moet de vrouwen zien te winnen voor de societeit, en is dit eenmaal gelukt, haar voorhouden in wat gevaar zich hare mannen storten (wien men steeds ongelijk moet geven) met haar zoo slecht te behandelen en zulk een goddeloos leven te leiden. Heeft men bemerkt dat zulks ingang bij haar vindt, dan moet men haar, na belofte van de grootste geheimhouding, mededeelen dat er een middel is om de zielen van hare mannen te redden, welk middel daarin bestaat dat zij, maar buiten hun weten, opdat het van eene grootere kracht zij, sommen gelds gaven om voor hen te bidden, te vasten en strenge boete te doen.

12.

Als een der krachtdadigste middelen om de societeit voort te planten (en zij vergissen zich daar niet in) moeten de Jezuiten alle mogelijke scholen onder hunne heerschappij zien te krijgen. Zonder daar ophef van te maken en onder het leeren van andere dingen, moeten zij dadelijk aan de jeugd den meesten eerbied en de grootste genegenheid

voor

voor de orde der Jezuiten inboezemen, als door GODS OPZETTELIJKEN WIL GESTICHT TOT HEIL EN REDDING VAN HET MENSCHDOM.

Zij moeten aan de jeugd aan hunne zorgen aanvertrouwd zulke boeken in handen geven die door Jezuiten geschreven zijn, en waarin op de loffelijkste wijze van de orde gesproken wordt, waarin wordt gewag gemaakt van wonderen door hen gedaan, van onverhoopte bekeeringen en redding van de grootste zondaren, van koningen en vorsten die, om de gelukzaligheid te verwerven, tot de orde toegetreden zijn, van menschen die de hemel zigtbaar heeft gestraft, omdat zij den Jezuiten niet genegen waren, en wat dies meer zij.

Men moet trachten de jonge lieden, maar vooral dan wanueer zij rijk zijn, tot het omhelzen van de orde over te halen. En kan men zulks met geene mogelijkheid gedaan krijgen, moet men er ten minste vrienden en voorstanders der orde van maken.

Dicere plura libet, sed vox mihi fessa loquendo....

BESLUIT.

Wanneer men zulke dingen leest, zou men dan niet gelooven een zoogenaamd wetboek te lezen door het hoofd van eene rooversbende in eenig gebergte zaamgesteld? Kan men iets vinden dat naar eene geestelijke orde gelijkt? Terwijl die wezens zich het aanzien willen geven als leefden zij alleen voor God en goddelijke zaken, als drukten zij het voetspoor van den zachtmoedigen, nederigen, liefderijken JEZUS, wiens naam zij aan hunne societeit durven geven, zijn zij nergens mede bezig dan met liegen, bedriegen, kuipen, omkoopen, spionneren, verraden, verderven! Ziedaar de gansche inhoud van hunne statunten, ziedaar, ja, hun volstrekte pligt!

Waarom zoeken zij zoo zorgvuldig zich bij Grooten in te dringen? om die te beheerschen, de minderen, natuurlijkerwijze, door hen, en alzoo allen en alles te beheerschen!

Waarom zoeken zij over de scholen te gebieden? om zelfs aan de jeugd grondbeginselen in te prenten met die van hunne orde overeenkomstig, om alzoo het gansche menschdom, konde het zijn, in twee partijen te verdeelen, in Jezuiten zelven, en in onderdanen der Jezuiten!

Waar-

Waarom zijn hunne inzettingen en ware bedoelingen een geheim? wijl zij het best weten dat zij niet voorhebben dan den ondergang van alles wat hunne heerschappij niet aanneemt.

Waarom zijn zij zoo vurig op schatten, dat zij die langs alle wegen, *per fas et nefas*, maar vooral met dit laatste, zoeken te verkrijgen? Om te kunnen omkoopen wat hun weerstand biedt, of gewette dolken en gifbekers te krijgen om dat neer te stooten.

Men schrijft ons uit *Duitschland*, dat een Minister van binnenlandsche zaken, betrekkelijk de Hoogeschool van *Tubingen*, de volgende maatregelen genomen heeft.

a) Het komité van studenten, dat sedert 1820 bestond, wordt ontbonden, *omdat het niet aan zijne bestemming heeft beantwoord.*

b) Alle bijzondere verbindtenissen van studenten worden ontbonden verklaard. Diegeen, welke iemand aanspoort daar lid van te worden, en hem om zijne weigering beleedigt, zal worden verbannen,

c) Een elk, welke dit bevel overtreedt, zal beschouwd worden als hebbende *de openbare rust verstoord.*

d) Alle studenten zullen zich *naar de algemeene wetten van politie moeten gedragen.*

Wij treden hier niet in het onderzoek of die Minister al dan niet gelijk heeft met zoo te handelen.

len, daar ons de eigenlijke redenen nog niet bekend zijn. Dan, van welk grondbeginsel is hij uitgegaan? van dat, hetwelk wij reeds geuit hebben, dat *geheime genootschappen, wier verordeningen aan het bevoegd gezag worden verborgen gehouden, strijdig zijn met het bestaan eener geordende maatschappij.* En inderdaad, zoo braken de vulkanen op eens hun vuur en verspreiden zij dood en verderf!

En, zonder hier partij voor die studenten te trekken, *wat* kunnen die uitvoeren in vergelijking van eene orde als die der Jezuiten? immers niets! zijn zij 1°. zoo sluw? onmogelijk! dit blijkt aan de Jezuitische verordeningen en statuten. 2°; Zijn zij zoo sterk in getal? hebben zij wijd en zijd handlangers? 3°. Hebben zij tot in de verst-afgelegene oorden dolken en gif tot hunne orders? 4°. Kunnen zij eenvoudigen tot hun doel (dat wij overigeus niet kennen) verleiden, over de conscientiën heerschen, grooten en kleinen onder hun' schepter brengen? 5°. Is hun oogmerk om zich over de gansche Christenheid uit te breiden als heerschers en als alleenheerschers? 6°. Staan hunne namen met bloed in de geschiedrollen der verloopene eeuwen aangeteekend? Is hun naam alleen 7°. tot eene leus van zamenrotten geworden van den *Nijl* tot aan de *Ganges*, van de *Atlantische Zee* tot den *Bosforus?*

En evenwel worden die studenten gewraakt, als zijn-

zijnde hun aanwezen als komité onbestaanbaar met de openlijke orde in de Maatschappij waar zij leven.

Maar, wat dan met Jezuiten gedaan die het fanatisme zoeken te verbreiden om het volk te blinddoeken, om schatten in te zamelen, die tot in de diepste geheime der huisgezinnen willen dringen, die hunne onderdanen of liever slagtoffers tot in hunnen slaap willen omgeven, zoo als de fabel van ARGUS en IÖ leert, die, geen' kans meer ziende met hun geld te werken, dolken gebruiken en gif, en Hemel noch aarde ontzien....

Ja, wat dan met deze gedaan!

Wat dan gedaan met de moordenaars van HENDRIK III. van HENDRIK IV. van JOZEF II, van zoo vele anderen! met de moordenaars van elk die niet voor hen werken wil!

Het blijft de pligt van elken Vorst die zijne onderdanen liefheeft, die geesels der menschheid te verdrijven. Toeven zij nog, zoo vaak hebben zij kerkers opgevuld met onschuldigen, zoo vaak schavotten met hun bloed geverwd; welaan er zijn voor hen, die niet azen dan op bloed, ook kerkers en schavotten.

Waarschuwt men niet in ieder oord waar zich een verscheurend dier heeft laten zien? en hier zou men niet waarschuwen! hier zou men aan de moeders niet toeroepen: Beeft voor hen wie gij onder uw moederhart hebt gedragen en aan uwe moederborst gevoed, dat zij niet in handen van Jezuiten

ten vallen; uw eigen bloed zouden zij doen vlieten, zoo gij hunne orde niet genegen waart! Men zouden vaders niet zeggen, waakt over dat kroost dat eenmaal u het Vaderland als brave en goede en nuttige en trouwe bewoners van hetzelve zal afeischen, dat geene Jezuiten hun de fakkel in de hand geven waarmede zij het in de vlam brengen, zoo als LAÏS aan ALEXANDER deed. Men zou aan elk niet toeroepen, weert het gebroed uit uwe woning, voordat het u onder de puinen bedelft!

Ja, elke Vorst die hen voorstaat, verbeurt de liefde zijner onderdanen; hij zorgt niet meer voor hen; hij verraadt hunne dierbaarste belangen; hij geeft hen aan oproer, moord en gif ter prooi; hij doet zelfs afstand van zijne regten!

En elke onderdaan die met hen in eenig verband staat, die hen niet van zich afweert, die niet alles aanwendt om hen te verdrijven, is een vijand van zijn Vaderland en verdient voor altoos uit hetzelve verbannen te worden!

HET LEVEN

EN

DE GEVOELENS

DER

VOORNAAMSTE

JEZUITEN,

IN ALPHABETISCHE ORDE KORTELIJK VOORGESTELD

DOOR

M. COLLIN DE PLANCY.

NAAR DEN VIERDEN DRUK UIT HET FRANSCH.

TE *DEVENTER*,
BIJ A. J. VAN DEN SIGTENHORST.
1827.

A.

ADAM (JEAN). Jezuit uit *Limousin*, gest. in 1684. Op bladz. 623 van zijn werk, getiteld: *Calvin défait par soi-même* etc. zegt hij: dat het natuurlijk vuur van PAULUS wel in staat was hem tot heilige ongerijmdheden te brengen; en dat Hij, in zijnen Brief aan de Romeinen, het geloof verheffende, aan KALVIJN de wapenen in de handen geeft, om zijne ketterij te ondersteunen, en schijnt te zeggen, dat men door hetzelve kan behouden worden. Deze Jezuit, in 1655 te *Saint Germain l'Auxerrois* over het lijden predikende, vergeleek de Parijzenaars met de Joden, de Koningin met de H. Maagd en den Kardinaal MAZARIN met JOHANNES den Evangelist. Deze predikatie werd zeer slecht ten Hove opgenomen, weshalve een hoveling tot de Koningin zeide, dat hij een *Praeadamiet* was. De Koningin vroeg, wat dit beduidde. Ik geloof niet, was

A   het

het antwoord, dat vader ADAM de eerste (voornaamste) man (*le prémier des hommes*) is. (Eene zinspeling op den naam van den Jezuit).

AIRAULT (RÉNÉ). Fransch Jezuit, die het ordeskleed in 1586, tegen den wil zijner ouders aannam, en in 1644 stierf. In zijne *Stellingen over het vijfde der Tien Geboden* zegt hij, dat men om aan lasteringen een einde te maken, den lasteraar kan laten ombrengen, maar in het geheim, om aanstoot voor te komen; en op de vraag, of eene vrouw hare vrucht mag afdrijven, antwoordt hij, bl. 322: 1° dat, zoo de vrucht niet levend en de zwangerheid gevaarlijk is, zij zulks mag, hetzij regtstreeks, hetzij zijdelings. Zij mag zulks regtstreeks, door het nemen van dranken, die zoo op de vrucht werken, dat zij haar oplossen of verdrijven; zij mag het zijdelings, of door zich te doen aderlaten, of door middelen te nemen, die haar weldoen en de vrucht benadeelen. 2° Zoo de vrucht reeds leeft en zij met haar kind sterven moet, dan mag zij, voor de bevalling, middelen nemen, die zijdelings benadeelen; hetgeen men door deze vergelijking wettigen kan: zoo een wild dier eene vrouw, die op het punt is om te bevallen, vervolgt, dan vlugt zij om haar leven te behouden, hoewel het, waarschijnlijker wijze gesproken, zeker is, dat deze vlugt haar ee-

eene misdragt moet veroorzaken. 3° Zoo een eerbaar meisje tegen haren wil door eenen overspeligen jongman geschonden ware, zou zij, voor dat de vrucht leefde, zich naar haar welbehagen daarvan ontdoen kunnen, uit vrees van hare eer te verliezen, die haar meer waardig is dan het leven.

ALAGON (PIERRE). Jezuitsch godgeleerde, die in 1620 een *Kort begrip van den hoofdinhoud der Godgeleerdheid van den H.* THOMAS AQUINAS uitgaf. Hij zegt, bl. 244: dat het, ten gevolge van een gebod Gods, geoorloofd is, eenen onschuldigen te dooden, te stelen, hoererij te plegen, omdat God de heer van het leven en den dood en van alles is, en dat het vervullen van zijn gebod op deze wijze een pligt is. — Op de vraag: of het iemand geoorloofd is te stelen, uit hoofde van het gebrek, waarin hij zich bevindt? zegt hij, bl. 365, dat dit geoorloofd is, hetzij in het geheim, hetzij in het openbaar, indien men geen ander middel heeft om in zijne behoeften te voorzien: het is, voegt hij er bij, geen stelen noch rooven, omdat dan, volgens het regt der natuur, alle goederen gemeen zijn. Het is ook geoorloofd, zelfs aan derden, het goed van anderen te ontvreemden, om den naasten in een dergelijk geval te ondersteunen.

Alba (Jean d'). Bediende der Jezuiten te *Parijs*, die, sedert vijftien jaren in hunne dienst geweest zijnde en geen loon ontvangen hebbende, van de leer dezer vaders gebruik maakte en, om zich zelf te betalen, tinnen borden versmolt, die hij verkocht. In hechtenis genomen en ondervraagd zijnde, antwoordde hij, dat hij niet gemeend had te stelen, en dat hij de lessen der vaders Jezuiten volgde, volgens welke een dienaar zich zelf betalen mag. Het vonnis, in 1647 uitgesproken, veroordeelde hem slechts om naar zijn land terug te keeren.

Alexander (Jean). Zie Malagrida.

Amicus (François). Kanselier der universiteit te *Gratz* en Jezuit. In zijn *Godgeleerd Zamenstel*, uitgegeven in 1642, zegt hij op de vraag: of het geoorloofd is ons te verdedigen tegen hem, die ons aanvalt, zelfs door hem te dooden? Zoo deze moord zou kunnen geschieden zonder aanstoot, zou hij niet ongeoorloofd zijn, en dit regt om zijn leven te verdedigen, behoort niet alleen aan eenen bijzonderen persoon tegen over eenen bijzonderen persoon, maar daarenboven aan eenen bijzonderen persoon tegen over eenen, die in openbare betrekking is, aan eenen onderhoorigen tegen over den gezaghebbenden, aan eenen zoon tegen over zijnen vader, aan eenen gees-

geestelijken of kloosterling tegen over eenen wereldlijken, en wederkeerig, zonder dat men in eenige onbestaanbaarheid vervalt. — Is het geoorloofd eenen dief te dooden voor de verdediging zijner goederen? Antw. Zoo de dief vlugt, moogt gij een geweer op hem losbranden, gelijk de lateren leeren. — Dezelfde vader bepaalt V. bl. 587, dat hij, die eene aanzienlijke hoeveelheid gestolen heeft, niet verpligt is, onder straf van doodzonde, het geheel terug te geven: het is genoeg, dat hij zoo veel teruggeeft, als noodig is, dat de schade, den naasten toegebragt, ophoudt aanzienlijk te zijn.

Antoine (Paul Gabriël). Fransch Jezuit, geb. in 1679, gest. in 1743. Men leest in zijne *algemeene zedekundige Godgeleerdheid*, dat de hoeveelheid van eenen diefstal, genoegzaam, om doodzonde te zijn, met opzigt tot alle menschen en zelfs Koningen, die is, welke de waarde van zestig stuivers of drie franken bedraagt. Hij voegt er bij, bladz. 226, dat men niet gehouden is, onder straf van doodzonde, om terug te geven, hetgeen men door kleine dieverijen gestolen heeft, hoe groot ook de geheele som zij.

Aquaviva (Claude). Napolitaansch Jezuit, geboren in 1543 en gestorven als vijfde Generaal van het Genootschap, in 1615. Hij deed de

ordonnantie uitvaardigen, die onder den naam *Ratio Studiorum*, *Rome* 1586, in 8vo bekend is, en door de Inquisitie verboden werd. AQUAVIVA wederhield, in 1604, de bekendmaking der Bulle tegen de leer van MOLIÑA en zeide tot PAULUS V, dat, zoo de Paus het Genootschap deze beleediging aandeed, hij er niet voor in stond, dat tienduizend Jezuiten zich in scheldwoorden en beleedigingen tegen den H. Stoel zouden uitlaten.

ARSDEKIN (RICHARD). Zweedsch Jezuit, die in zijne *driedeelige en algemeene Godgeleerdheid*, uitgekomen in 1744, II. 5. 12. Simonie en Astrologie voor geoorloofde dingen verklaart.

AZOR (JUAN). Spaansch Jezuit, Schrijver van *zedekundige lessen, in welke men in het kort over alle gewetensgevallen handelt*, uitgegeven in 1607. Men leest in het IIde Boek, dat het geoorloofd is te dooden, om zich te verdedigen, wie ook de aanvaller zij: dat een zoon zijnen vader, eene vrouw haren man, een dienaar zijnen meester, een leek zijnen pastoor, een soldaat zijnen generaal, een onderhoorige zijne overheid, een beschuldigde zijnen regter, een scholier zijnen leermeester, een onderdaan zijnen vorst dooden mag.

BAL-

B.

Baldel (Nicolas). Jezuit, die vijf boeken *Disputatiën over de zedekundige Godgeleerdheid* geschreven heeft, in 1637. Hij zegt omtrent het *probabilisme* (leer der waarschijnlijkheid) B. IV. bl. 402; dat het eenen biechtvader geoorloofd is, het waarschijnlijk (*probabiel*) gevoelen van het biechtkind te volgen en het zijne ter zijde te plaatsen. En dit is zoo, voegt hij er bij, zelfs wanneer het waarschijnlijk gevoelen, hetwelk het biechtkind volgt, ten nadeele van iemand anders zoude uitloopen, b. v. zoo het zich bepaalde om geene vergoeding te geven.

Barrière (Pierre). Soldaat uit *Orleans*, die zich berucht gemaakt heeft door het voornemen, om hendrik IV te vermoorden. In hechtenis genomen en ondervraagd, wilde hij zijne medepligtigen nooit ontdekken; doch veroordeeld, om levend door paarden van één gescheurd te worden, den 26 Aug. 1595, zonder eenig berouw getoond te hebben, verklaarde hij in zijn testament, dat hij tot den Koningsmoord gebragt en daartoe aangemoedigd was door Vader varade, rector der Jezuiten te *Parijs*.

Bauny (Etienne). Fransch Jezuit, die, in

1653 zijne beruchte *Somme des péchés* uitgaf, een volumineus boek, vol zonderlinge denkbeelden. Over de godslastering sprekende, Hoofdst. V. bl. 66, zegt hij, dat, zoo de boeteling zijnen Schepper gevloekt heeft en de toorn hem tot deze schandelijke woorden vervoerd heeft, hij slechts op eene vergeeflijke wijze gezondigd heeft, omdat de toorn hem het middel ontnomen heeft, om te bedenken, wat hij zeide. — Hoofdst. X. bl. 143 van den diefstal sprekende, zegt hij, dat de kleine dieverijen, die men op verschillende dagen en herhaalde malen, omtrent éénen of meer menschen pleegt, hoe groot ook de som zij, met welke men zich verrijkt heeft, nooit doodzonden zijn zullen. — Voorts zegt hij, bl. 77, dat men kwaadwillig omtrent zijnen naasten zijn kan zonder zonde, wanneer men er door eenige goede beweegredenen toe gebragt is, ook wanneer men mishandeld is. — Hij verzekert, dat het aan alle soorten van menschen geoorloofd is in huizen van ontucht te gaan om er de slechte vrouwspersonen te bekeeren, offchoon het wel waarschijnlijk is, dat men er zondigen zal, offchoon men dit reeds dikwijls ondervonden heeft, en men zich tot de zonde laat lokken door het gezigt en de vleijerijen dezer vrouwen. Hij onderscheidt de zonde van ontucht. Verkrachting (*stuprum*), zegt hij, bestaat, wanneer

neer de daad met een meisje tegen haren wil en met geweld plaats heeft: wanneer zij er zich in der minne en vrijwillig toe brengen laat, dan is het hoererij; en dan behoeft men haar niet in gemoede een uitzet te geven, veel minder haar tot vrouw te nemen, omdat hij, die zich met haar ingelaten heeft, haar geene beleediging heeft aangedaan.

Becan (Martin). Geleerd Jezuit. Hij heeft in zijne *kleine Theologische Werken*, bl. 130, omtrent den koningsmoord bepaald, dat elk onderdaan zijnen Vorst dooden mag, wanneer de laatste zich als overweldiger van den troon heeft meester gemaakt; hij voegt er bij, dat zijne bewering zoo juist is, dat men moet opmerken, hoe men onder alle volken openbaar groote eerbewijzingen heeft toegebragt aan hen, die zulke tirannen gedood hebben. Maar het moet een overweldiger zijn; want zoo er een waarschijnlijk regt is, is het niet geoorloofd, hem te dooden. Het is voorts aan eene natie geoorloofd, eenen wettigen Vorst, die zich als tiran gedraagt, af te zetten.

Bellarmin (Robert). Jezuit, Kardinaal en Aartsbisschop van *Capua*, gestorven in 1621. Hij trad in de orde der Jezuiten in 1560. In zijn *Traktaat over de magt der Pausen in de wereldlijke zaken* zegt hij, Hoofdst. VII, dat het Chris-

tenen niet geoorloofd is, eenen ongeloovigen of ketterſchen Koning te dulden, maar dat het den Opperpriester toekomt, hem te beoordeelen, en te bepalen, of de Koning moet afgezet worden of niet. Hebben de Christenen, voegt hij er bij, eertijds NERO, DIOCLETIAAN, JULIAAN den afvalligen, VALENS niet afgezet, het was omdat zij niet magtig genoeg waren.

BERRUYER (JOSEPH ISAAC). Jezuit, geſtorven in 1758. In zijne *Geſchiedenis van het volk Gods*, in 1728 in het licht gekomen, (een werk, bevallig, doch op de manier der romans geſchreven) wordt men vooral geergerd door de toegevendheid, met welke RACHEL LEA aan JAKOB voor eenen nacht toeſtaat, door den onbeteugelden hartstogt van POTIPHARS echtgenoote, door de behaagzucht van JUDITH. Deze tafereelen zijn met trekken gemengd, die in andere opzigten niet minder onbehoorlijk zijn. Dit werk werd veroordeeld.

BOBADILLA. Jezuit, makker van IGNATIUS DE LOYOLA, in 1547 uit *Duitschland* gebannen, omdat hij oproerige pamfletten geſchreven had.

BONARSCIUS. Zie SCRIBANIUS.

BONUCCI (ANTONIO MARIA). Italiaansch Jezuit, die in zijne *Verdediging van het dekreet van* ALEXANDER VIII, te *Rome* in 1704 uitgegeven, zegt,

zegt, dat men door eene onoverwinnelijke onwetendheid den meineed voor eerlijk en onschuldig kan houden, en niet weten dat de zelfbevlekking innerlijk slecht is, en men bij gevolg meineedig zijn en zich zelf bevlekken kan zonder zonde, uit kracht van de leer der wijsgeerige zonde of der zonde uit onwetendheid.

Bouhours (Dominique). Fransch Jezuit en goed letterkundige, gestorven in 1702. Hij heeft *een Leven van den H.* françois xavier geschreven, dat men niet meer leest, maar waarin men een aantal verwonderlijke mirakelen vindt, b. v. dat het krucifiks van den Heiligen, in het water gevallen zijnde, door eene kreeft tusschen hare pooten werd teruggebragt; dat hij tienduizend menschen op een woest eiland bekeerde; dat hij twee dooden opwekte, enz.

Briant. Zie Campian.

Busenbaum (Hermann). Beroemd Westphaalsch Jezuit, gestorven in 1668, die beweerde, dat, offchoon de Kerk gebiedt, het geloofsformulier, het Vader onze en de groetenis des Engels van buiten te leeren, hij, die dit niet doet, echter slechts eene kleine vergeeflijke zonde bedrijft. — Elders zegt hij, in zijne *zedekundige Godgeleerdheid*, dat men niet dronken is, zoo lang men nog eenen mensch van eene kar hooi onderscheiden

 kan.

kan. — Zijn boek werd in 1757 door het Parlement van *Toulouse* verbrand, omdat hij de Opperhoofdigheid van den Paus boven de wereldlijke magt der Koningen leerde.

C.

CADIERE. Zie GIRARD.

CAMPIAN (EDMOND). Engelsch Jezuit, geboren in 1540. Hij begaf zich naar *Rome* en doorreisde vervolgens onderscheidene landen, om er de Katholijke godsdienst voort te planten. Naar *Engeland* teruggezonden, om er in het geheim te prediken, schijnt het, dat hij zoo wel handelen als spreken wilde, want de Koningin ELIZABETH deed hem als zamenzweerder in hechtenis nemen met BRIANT en SKERWEN, zijne medepligtigen. Men maakte hun procès op, en zij werden eerst gehangen en vervolgens gevierendeeld, den 1sten Dec. 1581.

CARDENAS (JUAN DE). Spaansch Jezuit, provinciaal van *Andalusie*. In zijne *Cris Theologica*, uitgegeven te *Keulen*, in 1702, leest men bl. 241, dat het moeijelijk is den juisten oogenblik te bepalen, in welken het gebod der liefde tot God met strengheid verbindt, en verontschuldigt vervolgens hen, die dit gebod nooit vervuld hebben.

Hij

Hij zegt, dat het, in eene ligte of zware zaak, geoorloofd is, eenen eed te doen, zonder het oogmerk te hebben, om dien te houden, zoo men goede reden heeft, zich alzoo te gedragen. — Met opzigt tot de heimelijke ſchadeloosſtelling, zegt hij, dat, zoo de meesters hunnen dienstboden in het loon benadeelen, deze hen geregtelijk kunnen aanſpreken, of zich zelve regt kunnen verſchaffen en zich in het geheim ſchadeloos kunnen ſtellen. — Hij meent ook, dat het geoorloofd is, iemand in zekere gevallen den dood toe te wenſchen: dat dus de vader den dood van den echtgenoot wenſchen kan, die zijne dochter mishandelt, omdat hij, natuurlijk, zijne dochter meer moet liefhebben dan zijnen ſchoonzoon. Het is ook eenen zoon geoorloofd, zich over den dood van zijnen vader te verblijden, maar uit hoofde der erfenis, niet uit hoofde van den dood zelf.

Casnedi (Charles Antoine). Jezuit, profesſor in de Theologie te *Milaan*, die in 1711 *Godgeleerde Oordeelvellingen* uitgaf, in welke hij zegt, dat men in den oogenblik des doods, naar men wil, de godsdienst gelooven kan, die het waarſchijnlijkſte voorkomt, omdat men dan geen' tijd meer heeft, de waarheid der verſchillende godsdiensten te onderzoeken. Hij beweert, I. bl. 278, dat God den dieſſtal verbiedt, voor zoo

ver hij als kwaad beschouwd wordt, en niet als hij als goed wordt aangemerkt. — Wat de godslastering betreft, zegt hij: doet, wat uw geweten u zeggen zal: gelooft gij, door eene onoverwinnelijke dwaling, dat de godslastering u door God geboden is, lastert dan.... gelooft gij, onoverwinnelijk, dat u geboden is te liegen, liegt dan... en zoo gij overigens zuiver zijt, zal Jezus Christus waarschijnlijk kunnen zeggen: Kom, gezegende van mijnen Vader, omdat gij gelogen en gelasterd hebt, geloovende, dat ik U geboden heb te liegen en te lasteren.

Castroalao (Ferdinand de). Spaansch Jezuit, schrijver van het zedekundige werk *over de Deugden en Ondeugden*, gedrukt in 1631. Hij bepaalt, bl. 17, dat iemand, ondervraagd omtrent een misdrijf, hetwelk het waarschijnlijk begrip niet verpligt te ontdekken, (of omdat gij niet gerigtelijk ondervraagd wordt of omdat uit deze ontdekking een aanmerkelijk nadeel moet voortkomen) ontkennen kan, hetzelve gepleegd te hebben, daarbij denkende *in de gevangenis* of wel *om het te ontdekken.* Zoo men u ondervraagt omtrent eenen medepligtigen, dien gij, om dezelfde redenen als boven, naar uw begrip, niet gehouden zijt te ontdekken, dan kunt gij het op dezelfde wijze verzwijgen. Ja gij kunt op dezelf-

zelfde wijze eenen eed aanbieden, indien het noodig is. Ondervraagd omtrent eenen diefstal, dien gij gepleegd hebt om u zelven schadeloosstelling te bezorgen, of omtrent eene geleende zaak, die gij waarlijk niet meer schuldig zijt omdat gij ze voldaan hebt — of die gij tegenwoordig niet schuldig zijt omdat de termijn niet verschenen is, of omdat uwe armoede u van de betaling verschoont, dan kunt gij zweren, dat gij geene geleende zaak ontvangen hebt, daarbij denkende: *zoodat gij verpligt zijt terstond te betalen*, want dit is de reden, waarom de regter den eed oplegt. Een schuldeischer, die eene schuld, uit kracht van eene autentieke akte, invordert, kan verzekeren, dat hem de gansche som toekomt, hoewel hem reeds een gedeelte betaald geworden is, daarbij denkende: *zoodat men hem niet even zoo veel daarenboven verschuldigd is*, omdat hij dan niets anders dan de waarheid zweert. — Een dienaar, die bijzitten en hoeren voor zijnen meester zoekt, zegt hij elders, doet niet wel; maar hij kan zonder zonde het bed der bijzit opmaken, haar aan tafel bedienen, haar het middagmaal bereiden, haar kleeden, haar paard verzorgen, haar geschenken en brieven brengen, kortom kleine bezigheden van die soort verrigten, uit welke men geen gevolg kan trekken. Maar zoo een dienaar, ten ein-

einde te leven, verpligt is, eenen onkuifchen meester te dienen, dan veroorlooft de noodzakelijkheid hem, de grofste dingen te doen, zonder dat hij zondigt. Dan kan hij hem hoeren zoeken en bezorgen, hem op flechte plaatfen brengen, en, zoo zijn meester in een venfter klimmen wil, om bij eene vrouw te komen, dan kan hij hem den voet onderfteunen of eene ladder aanbrengen, omdat dit op zich zelf onverfchillige daden zijn.

CAUSSIN (NICOLAS). Fransch Jezuit, geftorven in 1651, fchrijver van het *Antwoord op de zedekundige Godgeleerdheid der Jezuiten.* Zijn bijval op den predikftoel bragt hem aan het Hof, hij werd biechtvader van LODEWIJK XIII en gaf het boek *de la Cour fainte* uit, waarmede MONTESQUIEU in zijne *Lettres perfanes* zoo zeer gefpot heeft. Overigens was Vader CAUSSIN een zeer zachtaardig Jezuit.

CAVEIRAC (JEAN NOVI DE). Jezuit van den korten tabbaard, geftorven in 1770, naamloos fchrijver van het *Beroep op de rede omtrent de fchriften en libellen tegen de Jezuiten uitgegeven* en van eene *Apologie van den St. Bartholomeusnacht.*

CHAMPS (ETIENNE AGARD DE). Fransch Jezuit, geftorven in 1701. Hij heeft onderfcheidene fchriften nagelaten, waarvan het voornaamfte

is,

is, dat tot titel heeft: *het geheim van het Janfenismus ontdekt.*

CHARLI. Fransch Jezuit, die in zijne ftellingen, bij het kollegie te *Rhodez*, in 1721 verdedigd, zeide, dat men bij God twee foorten van wil onderfcheiden moet, die den mensch verpligten: den *antecedenten* wil, door welken Hij het liegen verbiedt, en den *confequenten* wil, door welken Hij wil, dat men liegt, indien men in dwaling is, en men gelooft, dat het fomtijds goed is te liegen.

CHATEL (JEAN). Zoon van eenen koopman in laken te *Parijs.* Hij volbragt zijne ftudiën in het kollegie te *Clermont* bij de Jezuiten. Negentien jaren oud, befloot hij HENDRIK IV te vermoorden, en zich in het vertrek der Koningin toegang verfchaft hebbende, den 27 Dec. 1594, naderde hij den Koning en ftak hem met een mes naar de keel, op den oogenblik, dat de Vorst zich nederboog om de Heeren DE RAGNI en de MONTIGNI op te heffen, die hem voorgefteld waren. De ftoot wondde flechts de benedenlip en de Koning verloor eenen tand. Men nam JEAN CHATEL gevangen, die zijn misdrijf beleed, maar, zelfs op de pijnbank, zijne medepligtigen niet wilde ontdekken. Hij verklaarde, dat hij van zijne jeugd eene fchandelijke gewoon-

woonte had aangenomen, die hij niet konde overwinnen; dat hij, door gewetensangsten gedreven, en in het kollegie hebbende hooren beweren, dat het geoorloofd is, eenen ketterschen Vorst te dooden, hij gemeend had zijne buitensporigheden te kunnen verzoenen door den moord van HENDRIK; en dat, zoo hij het niet gedaan had, hij zulks nog doen zoude. Na op de buitengewone tortuur gebragt te zijn, werd hij den 29sten Dec. ter dood veroordeeld en denzelfden dag geexecuteerd. De Jezuïten hebben hem naast JAQUES CLEMENT, den moordenaar van Koning HENDRIK III, in 1589, in hunne rol der martelaren geplaatst.

COMITOLO (PAUL). Italiaansch Jezuit, gestorven in 1626. Men heeft van hem eene Latijnsche overzetting der beste Grieksche Commentators van het Boek *Job*. In zijne *zedekundige Bepalingen*, gedrukt in 1709, leest men, B. IV. bl. 458, dat het geoorloofd is eenen onregtvaardigen aanvaller te vermoorden, zelfs wanneer hij Generaal, Prins, Koning ware; en dat een Vorst, die de burgers mishandelt, een woest, wreed en verderfelijk beest is, dat men verdelgen moet.

COMMOLET (JACQUES). Fransch Jezuit, die, in 1594, de plaats uit het Boek der Rigteren, alwaar verhaald wordt, dat EHUD den Koning der Mo-

Moabieten vermoordde (H. III. 15—26) tot tekst van eene leerrede nam, en, onder den naam van dezen Koning HENDRIK IV aanduidende, schreeuwde hij uit: Wij hebben eenen EHUD noodig, of hij monnik, of hij soldaat, of hij ook herder zij! Deze Jezuit, nog van HENDRIK IV sprekende, behandelde hem als HOLOPHERNES, MOAB, NERO en HERODES. In zijne predikatiën zeide hij, dat de kroon door verkiezing in eene vreemde familie kon overgedragen worden, en eens verweet hij zijnen toehoorders hunne lafhartigheid, om eenen valschen bekeerden op den troon te dulden.

CONINK (GILLES DE). Belgisch Jezuit, van wien twee deelen *Commentarien over de leer van den H.* THOMAS zijn, gedrukt te *Lyon* in 1619. Volgens het gevoelen van dezen Vader, bl. 852, is in de praktijk altijd dat denkbeeld het zekerste, hetwelk, hetzij waar of valsch, geen gevaar bevat; en, bl. 854 n. 85, als men, in materie van regt, twijfelt, aan wien iets toebehoort, is de zaak van hem, die in de bezitting is, altijd de beste.

CORNEILLE (DE LA PIERRE). Jezuit, die in zijne *Commentarien over den Profeet* DANIEL, gedrukt te *Parijs* in 1622, het volgende zegt. SUZANNA zegt, bij DANIEL, zoo ik mij aan de on-

onkuische begeerten van deze oudsten overgeef, dan ben ik verloren. Maar daar zij in dezen nood de schande aan de ééne en den dood aan de andere zijde vreesde, zoo zoude zij hebben kunnen zeggen: ik zal in de schandelijke daad niet toestemmen, maar ik zal haar dulden, en ik zal niets zeggen, om het leven en de eer te behouden. Doch jonge vrouwen zonder ondervinding meenen, dat men om hulp roepen en met alle krachten aan de verleiders weerstand moet bieden. Men zondigt niet dan door toestemming en medewerking. SUZANNA zoude den oudsten hebben kunnen toestaan, dat zij hunnen lust involgden, en er inwendig geen deel aan hebben kunnen nemen. Het is zeker, dat zij dan niet zoude gezondigd hebben.

COTTON (PIERRE). Beroemd Jezuit, geboren in 1564 en gestorven in 1664. Hij genoot de achting van HENDRIK IV, wiens biechtvader hij was, tot den dood van dezen Vorst, en werd ook de biechtvader van LODEWIJK XIII. Het edikt van *Rouen*, dat de Jezuiten in 1603 terugriep, is eene ondubbelzinnige proef van den invloed, dien hun vertegenwoordiger aan het Hof had. Vader COTTON was niet bevrijd van de jaloerschheid van zekere hovelingen, die zijn' invloed benijdden. Men zeide, dat HENDRIK IV *du Cot-*

ton

ton (katoen) in zijne ooren had. Overigens bezat hij de gewoonten van zijnen tabbaard. In eene bezwering, die hij te *Parijs* deed, vroeg hij den duivel, of de ſlang pooten had, voor dat zij EVA verleidde. Hij had ook Jezuitiſche uitdrukkingen. Door het Parlement gevraagd, wat toch de Jezuiten waren, kloosterlingen of geestelijken, antwoordde hij: *wij zijn zoodanig als wij zijn, tales quales.*

CRESWEL. Zie GARNET.

D.

DAMIENS. (ROBERT FRANÇOIS). Koningsmoorder, dien men in zijne jeugd *Robert den duivel* noemde, uit hoofde van zijne ondeugende neigingen. Hij was ſoldaat, dienstbode, kok, en diende den Janſenisten en den Jezuiten. Hij was ijdel, nieuwsgierig, bediller, ſtout en geveinsd. Daar hij in onderſcheidene huizen, waar hij diende, geſtolen had, veranderde hij meermalen van naam, om niet gevangen te worden. In dien tijd was het Hof verdeeld, het oorlog breidde zich over Europa uit, het volk leed en murmureerde. De geſprekken waren hevig, en DAMIENS werd gemakkelijk verhit. Hoewel getrouwd zijnde en eene dochter hebbende, beſloot hij den

Ko-

Koning van *Frankrijk* te vermoorden; met dit oogmerk begaf hij zich naar *Verfailles*; en op den oogenblik, dat LODEWIJK XV in zijne koets fteeg, bragt DAMIENS hem eenen ftoot met een mes toe, boven de vijfde rib. Ondanks de pijnigingen van allerlei foort, die men hem liet doorftaan, konde men hem zijne medepligtigen niet doen noemen, en hij werd den 28 Jan. 1757 ter dood gebragt. VOLTAIRE beweert, dat DAMIENS niets meer dan een onzinnige dweeper was, wien de Godsdienst alleen den arm gewapend had. Vele anderen beweren, dat zijn aanflag hem door de Jezuiten was ingegeven. In dezen tijd deden onderfcheidene fouvereine Hoven de *zedekundige Godgeleerdheid van* BUSENBAUM door den beul verbranden.

DICASTILLE (JUAN DE). Spaansch Jezuit, fchrijver van twee boeken over *Regtvaardigheid en Regt*, uitgekomen te *Antwerpen* in 1641. Men leest er, B. II. bl. 511, dat de diefftal niet dan eene vergeèflijke zonde zijn kan, door gemis van overweging, want er zijn menfchen, zoo genegen en beftemd om te ftelen, zegt hij, door de gewoonte, die zij er van gemaakt hebben, dat zij eene zaak eer genomen en weggebragt hebben, dan zij gedacht en overwogen hebben, wat zij doen. Want er is geene doodzonde zonder voorbe-

bedachtzaamheid. — Is het geoorloofd, zegt hij elders, dat een zoon zijnen vader doodt, wanneer hij vogelvrij verklaard is? Eene groote menigte schrijvers meenen, dat hij zulks mag, en zoo die vader schadelijk is voor de zamenleving, dan ben ik voor het gevoelen dezer schrijvers.

E.

ESCOBAR Y MENDOZA (ANTONIO). Beroemd Spaansch Casuist, geboren te *Valladolid* in 1589. Hij trad in het genootschap der Jezuiten in den ouderdom van 15 jaren, onderscheidde zich door zijne talenten voor het disputeren, en stierf den 4 Julij 1669. Men heeft van hem de *Voorstelling der gevoelens over de zedekundige Godgeleerdheid, die zonder tegenspreken aangenomen zijn*, 1652. Men leest I. 28, dat het geoorloofd is, van de Magie gebruik te maken, die men door hulp van den Duivel verkregen heeft, want deze wetenschap is op zich zelve goed, en de zonde, door welke men ze verkregen heeft, is voorbij. Verder voegt hij er bij: men heeft gezegd, dat de starrekijkers en waarzeggers verpligt zouden zijn terug te geven, hetgeen zij als betaling voor hun waarzeggen ontvangen hebben, zoo de uitkomst hunne voorzegging niet vervulde. Ik verklaar,

klaar, dat dit gevoelen niet van mijnen smaak is, om reden, dat de starrekijker of de waarzegger alle naauwkeurigheid gebruikt heeft, die de duivelsche kunst hem geven kan, en dat hij zijnen pligt gedaan heeft, welke ook de uitkomst zij; even gelijk de geneesheer, na al de middelen, die overeenkomstig de regelen zijner kunst zijn, gebruikt te hebben, niet verpligt is, de belooning, die hij ontvangen heeft, terug te geven, zelfs in het geval, dat hij den kranken zou hebben doen sterven. — Men leest nog over de onkuischheid I. 4. bl. 143: *Clericus rem habens cum foemina in .... non incurrit poenas bullae Pii V*, zoo hij geen gedurig gebruik van deze zonde maakt. *Clericus sodomitice patiens non incidit in poenas bullae*, zoo hij het slechts twee of drie malen doet. *Clericus vitium bestialitatis perpetrans non incurrit bullae poenas*, ten minste zoo hij deze zonde niet door gewoonte pleegt. — Tom. I. bl. 213, meent hij, dat een geestelijke, die zijn kleed aflegt, zich niet aan de excommunicatie blootstelt, zelfs indien hij het deed met een schandelijk oogmerk, b. v. om hoererij te plegen, om iets te stelen, of om, zonder bekend te worden, in een huis van ontucht te gaan; dat een Zoon niet verpligt is eenen ongeloovigen vader te onderhouden, die in den uiter-

ter?ten nood is; dat katholijke kinderen verpligt zijn, hunne vaders of ouders, schuldig aan ketterijen, aan te brengen, zelfs indien zij weten zouden, dat hunne vaders daarom zouden verbrand worden; dat zij hun zelfs voedsel zouden kunnen weigeren en van honger laten sterven enz. — ESCOBAR zegt bovendien, IV bl. 119 van zijne *Godgeleerde Zedekunde*, dat een kind, hetwelk diensten aan zijnen vader bewijst, behalve hetgeen het aan zijne familie tot onderhoud kost, in het geheim zoo veel geld mag nemen, als zijn vader aan eenen vreemden zou kunnen geven, die hem dezelfde diensten als zijn zoon deed. — Hetgeen ESCOBAR vooral onderscheidt, is dit, dat alle zijne vraagstukken van twee zijden voorgesteld worden: dit noemt men de dubbelzinnigheid van de *Escobarderie*, en dit is het, waarmede PASCAL in zijne *Lettres provinciales* zoo zeer den spot gedreven heeft. — Is eene kwade neiging, b. v. om de vrouwen met begeerten van ontucht aan te zien, vraagt ESCOBAR, onbestaanbaar met den pligt om de Misse te hooren? Hij antwoordt *ja* en *neen*, zeggende: dat het genoeg is de Mis te hooren, zelfs met deze neigingen, om aan het gebod te voldoen, mits men zich voor het uiterlijke inhoudt. — Is de gulzigheid eene zware zonde? Zij is eene zware zonde en zij is geene zware zonde.

Zij is uit haren aard eene vergeeflijke zonde, offchoon men zich, zonder eenige noodzakelijkheid, tot brakens toe met fpijs en drank opvult, ten minste zoo de gezondheid er niet merkelijk door lijdt. En zoo men zich zelfs voorbedacht tot dit uiterfte begaf, wetende, dat men braken zal, zoo is het geene doodzonde. — Mag men een tweegevecht aannemen? Ik antwoord *ja* en *neen*. Men mag zulks niet openlijk doen, als het ergernis geven zoude; maar men mag het doen met mate, om zijn goed te verdedigen, zoo men er verpligt toe is, omdat elk mensch het regt heeft, zijn eigendom te befchermen, zelfs door den dood van zijnen vijand, enz.

Estrix (Gilles). Belgisch Jezuit, Schrijver van *godgeleerde Verhandelingen*, of *Leiding, door welke men de zielen met de hand tot het goddelijk geloof leidt. Antw.* 1672. Het kan gebeuren, zegt hij, bl. 83, dat iemand, door de getuigenis van zijnen pastoor alleen geleerd hebbende, dat God zich geopenbaard heeft Een te zijn in drie perfonen, hij zulks geloofd heeft door eene bovennatuurlijke toeftemming des geloofs: maar deze man zal met regt beginnen te twijfelen, zoo hij ziet, dat deze pastoor de gewoonte heeft om het volk het valfche zoowel als het ware mede te deelen.

Eu-

EUDEMON (JEAN ANDRÉ). Jezuit, geboren te *Canea*, op het eiland *Kandia*, gestorven in 1625. Hij gaf eene verdediging uit, in antwoord op het procès van hoogverraad tegen den Jezuit GARNET, gedrukt te *Keulen* in 1610. Volgens het gevoelen van dezen Vader, is de dubbelzinnigheid geene leugen, omdat het liegen een spreken tegen zijne denkbeelden is, en hij, die zich van eene dubbelzinnigheid bedient, aan de woorden, die hij spreekt, geheel de beteekenis van die denkbeelden geeft, die hij bij zich zelf opgesloten houdt, en die deze zelfde woorden beteekenen kunnen, hoewel hij, tot wien hij spreekt, ze in eenen anderen zin verstaat.

F.

FABRI (HONORÉ). Jezuit uit *Provence*, gestorven in 1688. Hij was begaafd met eene verwonderlijke kracht en vuur tot arbeid. Eene menigte schriften zijn uit zijne pen gevloeid, doch de meeste zijn in vergetelheid geraakt met de omstandigheden, aan welke zij haren oorsprong verschuldigd waren. Het voornaamste is zijne *Apologie der Zedekunde van het Genootschap van Jezus*, 1670. Men handelt voorzigtig en men handelt wèl volgens eene zedelijke meening, zegt hij,

zoo dikwijls men zeker is, dat zij waarschijnlijk is. Dit kan, naar mijn denkbeeld, niemand ontkennen, want is het zeker, dat zij waarschijnlijk is, dan is het zeker, dat zij tevens zonder gevaar is, dat wil zeggen, dat het gebruik zonder gevaar is en de praktijk geoorloofd. Er zijn denkbeelden, die niet zeker zijn, hoewel zij de zonde buitensluiten. Bij voorbeeld, iemand gelooft, dat men met voorbedachten rade eene doodzonde in de biecht mag verzwijgen, en hij verzwijgt haar, door eene dwaling, die ik veronderstel onoverwinlijk te zijn: deze man zondigt niet wezenlijk. Een denkbeeld, dat zelfs minder waarschijnlijk is, is voldoende om een regtvaardig en voorzigtig gewetensvonnis te gronden. Wij zijn niet gehouden aan hetgeen beter en volmaakter, en, bij gevolg, ook niet aan hetgeen meer waarschijnlijk is.

FAGUNDEZ (STEPHANUS). Portugeesch Jezuit, gestorven in 1645. Hij gaf, in 1626, een *Vertoog over de geboden der Kerk* uit. Hij zegt Tom. I. B. 1. Hoofd. 33: als de Heidenen, wanneer zij hunnen afgod aanbidden, gelooven, dat deze afgod de ware God is, dan is, volgens hunne bedoeling, deze vereering tot den waarachtigen God gerigt, en het is dus niet waar, dat de afgoderij eene zonde is, die verdoemt. Hij voegt er

er, Tom. II over de drie laatste der tien Geboden, Hoofdst. 3, bij: de dienstboden mogen (in eene juiste verhouding) iets meer dan hun loon nemen, voor de diensten, die zij boven het verdrag gedaan hebben. — Volgens het gevoelen van denzelfden Vader, I. 4. 2., mogen christelijke en katholijke kinderen hunne vaders van de misdaad der ketterij beschuldigen, offschoon zij weten, dat zij daarom verbrand en ter dood gebragt zullen worden .. en niet alleen mogen zij hun voedsel weigeren, zoo zij hen van het katholijke geloof trachten af te trekken, maar zij mogen hen zelfs wettiglijk en zonder zonde dooden, zoo de ouders hen met geweld willen overhalen, om het geloof te verzaken. — Indien een priester, zegt hij elders, aan het altaar aangevallen wordt, dan mag hij de viering der heilige geheimenissen gerust afbreken, om zich te verdedigen, en indien hij, onder de verdediging, den genen doodt, die hem aanvalt, dan mag hij terstond daarna tot het altaar terugkeeren en het offer der Mis volbrengen. Het is aan elken mensch, zelfs aan geestelijken en kloosterlingen, geoorloofd, te dooden tot verdediging van het leven des naasten, wanneer zij zulks op geene andere wijze doen kunnen. Men moet hetzelfde zeggen omtrent de verdediging van de goederen des naasten, van zijne rein-

heid en kuischheid; eindelijk moet men hetzelfde zeggen van de eer des naasten. — Indien een regter eene onregtvaardigheid pleegde en tegen de wetten handelde, dan zou de schuldige zich mogen verdedigen, door den regter te slaan en zelfs te dooden, omdat de regter in dat geval niet als regter moet aangemerkt worden, en hij een onregtvaardige aanvaller en tiran wordt. (Tom. II. B. 8. H. 32, bl. 390) — Hij, die in eenen tijd van pest, bij eede door de wachters der stad ondervraagd wordt, of hij van eene zekere plaats komt, die men door de pest valschelijk meent aangestoken te zijn, die mag met een goed geweten bij eede antwoorden, dat hij niet van *die* plaats komt en dat hij er niet doorgetrokken is, er bij denkende: *die plaats, door de pest besmet*, ofschoon hij dan ook uit die stad komt en er doorgetrokken is. (Tom. I. B. 2, bl. 285.)

FAVRE (PIERRE) of LEFEBVRE. Jezuit, de eerste der medgezellen van ST. IGNATIUS, geb. in 1506 in het Stift van *Geneve* en gestorven in 1546. In zijne jeugd gebruikt om de kudde te hoeden, gaf de levendigheid van zijnen geest aanleiding, dat zijne ouders hem in de scholen van *la Roche* Latijn lieten leeren; hij begaf zich vervolgens in 1527 naar *Parijs*, werd er uit barmhartigheid in het kollegie van *St. Barbara* aangenomen en onder-

derfcheidde zich zoodanig, dat men hem als repetitor aan IGNATIUS DE LOYOLA gaf. Van nu af aan verbonden zij zich door de naauwfte vriendfchap en verlieten elkander niet meer. Deze Vader onderfcheidde zich door zijne talenten, zijne deugden en zijne ftrengheid.

FEGELI (FR. XAV.). Italiaansch Jezuit, die, in 1750, een boek van den volgenden titel uitgaf: *praktifche Opgaven omtrent de ambtsbediëning van den biechtvader en de manier om ze deugdelijk, geoorloofd en met vrucht waartenemen omtrent perfonen en zondaars van allerlei foort. Augsburg.* De fchrijver meent, bladz. 137, dat het aan dienstboden geoorloofd is, van de geheime vergoeding gebruik te maken, mits dat hetgeen hun toekomt hun regtvaardig toekomt, en men zoo wel zijne eigene fchade als die van den fchuldenaar en van elken anderen vermijdt, want offchoon de regtvaardigheid het niet eischt, de liefde vordert zulks. Bovendien moet hij, die vergoeding neemt, voorzorg gebruiken, om niet op de daad betrapt en voor dief gehouden te worden. — Verder, bl. 223, zegt hij: het is beflist, dat het herbergiers geoorloofd is, water in den wijn te doen, dien zij verkoopen, indien zij er anders geenen billijken prijs van kunnen maken, hetzij door de onbillijkheid van hen, die den wijn

koopen, of uit hoofde van eene belasting, er door den Magiſtraat onredelijk op geſteld. — Zij, die vervloekingen tegen God en menſchen uitſpreken, zegt hij bl. 284, bedrijven eene zeer zware zonde van *blasphemie*, indien zij niet verontſchuldigd worden door de eenvoudigheid, onkunde en onachtzaamheid. — De goede Vader FEGELI beweert ook, dat hij, die eene jonge dochter met hare eigene toeſtemming onteert, zich geene andere ſtraf op den hals haalt, dan dat hij er boete voor doen moet, omdat zij, als meesteres over haren perſoon, hare gunſten kan toeſtaan aan wien zij wil, zonder dat hare ouders het anders beletten kunnen, dan door den wil, dien zij hebben, om toetezien, dat hunne kinderen God niet beleedigen. — Hij verzekert voorts, bladz. 296, dat het geene zonde is, dat ouders zich den dood toewenſchen om een inwendig hartzeer te ontwijken, of dat zij dien hunnen kinderen toewenſchen uit hoofde hunner mismaaktheid; dat het ook geene zonde is den dood van iemand te wenſchen, opdat hij ophoude eenige ſchade te doen, omdat een aanmerkelijk goed het regtſtreekſche en onmiddellijke doel van dezen wensch is.

FERNAND (ANTONIO). Spaansch Jezuit, profesſor in de H. Schrift aan de univerſiteit te

E-

Evora, schrijver der *curieuse Verhandelingen over de gezigten van het oude Testament*, uitgegeven te *Lyon* in 1617. Hij was eenigzins Jakobijn. Hij zegt, Hoofdst. 14, dat het het goedvinden des volks is, dat de waardigheid van den Koning maakt, omdat niemand tot Koning geroepen wordt om eenige hoedanigheid, die hij werkelijk heeft, maar uit hoofde van het gevoelen, door hetwelk de menigte hem voorgetrokken heeft, om hem aan haar hoofd te plaatsen; hetgeen geheel aankomen moet op het goedvinden van het volk. En zekerlijk, hun troon is noch geplant, noch vastgehecht, noch geworteld in den grond, aangezien zij de koninklijke waardigheid niet in zich zelve geworteld hebben, maar in het gevoelen en het goedvinden der menigte. Hunne waardigheid is dus slechts op vreemde stemming gegrond. Daniel heeft de monarchiën in den droom gezien, omdat zij niets meer dan enkele tooneelvertooningen zijn, die niets wezenlijks dan eene denkbeeldige heerlijkheid hebben.

Filliucius (Vincent.) Italiaansch Jezuit, gestorven in 1622, schrijver der *zedekundige Vraagstukken*, uitgegeven in 1633. Onkunde en dierlijkheid, zegt hij, zelfs wanneer de oorzaak vrijwillig is, verschoonen de zonde, zoo deze zonde niet voorbedacht of voorzien is. Bij voorbeeld,

 ie-

iemand, die zich bedronken heeft en eenen anderen doodt, of zich in de dronkenfchap aan hoererij overgeeft, pleegt geene doodzonde. — Hij zegt, Tom. II. Hoofdft. 7 bl. 316, dat, zoo men een fakrament of eene heilige zaak voor een onkuisch genot weggeeft, en zulks als vergelding en niet alleen als eenvoudig gefchenk, er fimonie en heiligfchennis zal plaats hebben. Dit is het geval met iemand, die een geestelijk ambt aan den broeder zou geven, als bezoldiging der onkuischheid, die hij met de zuster gepleegd heeft; maar zoo men, na bij de zuster geweest te zijn, het geestelijk ambt aan den broeder geven zoude, als bewijs van dankbaarheid, zoo zou er ten hoogfte flechts eene foort van oneerbiedigheid zijn. — Men mag zonder zonde zijn geheel ligchaam befchouwen, behalve de fchaamdeelen, hetzij in het bad hetzij elders, indien men er nut of vermaak in vindt. Een man en vrouw, die *nudi coeunt*, voegt hij er bij, doen eene onverfchillige zaak en geene wezenlijke zonde. — Zie hier nog een ftaaltje zijner leer: is het geoorloofd, dat een man zijne vrouw doodt, die op overfpel betrapt wordt, en een vader zijne dochter om dezelfde reden? Ik antwoord en zeg vooreerst, dat de man eene doodzonde doet, die zijne vrouw doodt, voor dat er een vonnis van den regter is, zelfs

wan-

wanneer hij haar op de daad betrapt heeft; ik zeg ten tweede, dat de man de vrouw na het vonnis zonder eenige zonde dooden mag, omdat hij vrijwillige uitvoerder van het vonnis wordt en zijne vrouw ter dood kan brengen, zoo het hem goed dunkt.

G.

GARASSE (FRANÇOIS.) Jezuit uit *Angoulême*, geſtorven in 1631. Zijne predikatiën werden talrijk bijgewoond, omdat hij er vele potſen onder mengde. Hij behandelde zijne vijanden zeer ſcherp en noemde ze gekken, beesten, koetspaarden, ezels, lomperts. Zijne twistſchriften zijn vol vinnigheid. Men leest ook zeer wonderlijke dingen in zijn *godgeleerd Zamenſtel.* Vader GARASSE ſtierf te *Angoulême*, terwijl hij hulp toebragt aan de pestzieken: een reden, om vele gekheden te verſchoonen.

GARNET (HENRI). Engelsch Jezuit, geboren in 1555, raadsman van het buskruidverraad en opgehangen in 1606. Opperſte der Jezuiten in *Engeland*, ten tijde dat zij verboden waren, leerde hij hen, zich uit ongelegenheden te redden door dubbelzinnigheden. In 1603 gevraagd, of het, ten einde de zaak der Katholijken tegen de

ketters voor te ſtaan, geoorloofd ware, om eenige onſchuldigen met een aantal ſchuldigen in den ondergang medeteſlepen, antwoordde hij ſtout en zonder aarzelen, dat, zoo het voordeel voor de katholijke factie ware, en er een grooter getal ſchuldigen dan onſchuldigen gevonden wierd, men ze allen te zamen op eene geoorloofde wijze kon doen omkomen. Omtrent dien tijd zwoer hij zamen met GREENWELL, CATESBY en TESMOND. In de maand Mei van het volgende jaar zwoeren GARNET, OLDCORN en de andere zamengezworenen, in het geheim veréénigd, op het H. Evangelie, dat zij het geheim bewaren en in hun opzet, om het Engelsch Gouvernement omver te werpen, volharden zouden. Gebiecht en abſolutie ontvangen hebbende, ontvingen zij de kommunie uit handen van den Jezuit GERARD. Zij moedigden elkander aan, er bij voegende, dat, hetgeen er geſmeed werd, geheel zonder misdrijf was, dat het eene regtvaardige handeling en eene ſchitterende onderneming was. Hun plan was, het Parlement met de Koningin en de Ministers in de lucht te laten ſpringen. Dit heeft het komplot den naam van het *buskruidverraad* gegeven. Den 11den Dec. maakten zij eene groote mijn onder de kamer van het Parlement, hetgeen hen bijna een jaar bezig hield. In de maand Oct.

1605.

1605 zocht hij de overige zamengezworenen te *Coughton* in het Graafschap *Warwick* op. Den 1sten Nov. bad hij openlijk voor den gelukkigen uitslag der zaak en wachtte de opening van het Parlement af. Hij beleed, dat hij toen in zijne gebeden gezegd had: God, verniel eene toomelooze natie; verdelg ze uit het land der levenden, opdat wij aan Jezus Christus met blijdschap de lofzeggingen kunnen toebrengen, die wij hem verpligt zijn. Het Parlement moest in de lucht springen op den dag der openbare zitting. Ongelukkig werd het komplot ontdekt, en de zamengezworenen in heehtenis genomen. GARNET, den 3den Mei 1606 op het schavot zijnde, gevoelde levendig berouw, en zeide aan de omstanders, dat het eene schrikkelijke onderneming geweest was; dat de misdaad, die men had willen plegen, groot was, en van zulk eenen aard, dat, zoo zij voltooid geworden ware, het hem onmogelijk geweest zijn zoude, er geene ijzing van te hebben. Hij voegde er bij, dat hij de gansche zaak niet eer door CATESBY geweten had, dan toen het geen tijd meer geweest was om terug te treden. De Magistraat, belast om bij de teregtstelling tegenwoordig te zijn, vermaande hem, om zich de vier artikels te herinneren, welke de Koning, onder meer andere, in zijne handen

 had,

had, geteekend door de eigene hand van GARNET: 1º dat GREENWELL hem de ganſche zaak ontdekt had, om er hem over te raadplegen, en dat hij deze daad geprezen had, ver van haar als eene misdaad voor te ſtellen; 2º dat CATESBY en GREENWELL hem opgezocht hadden, opdat hij hen bevestigen zoude in het voornemen, om de ondernomene misdaad ten uitvoer te brengen; 3º dat TESMOND zelf een lang onderhoud in het Graafſchap *Esſex* met hem gehad had, over de bijzonderheden van het buskruidverraad; 4º dat GREENWELL aan GARNET gevraagd had, wie protector van het Koningrijk zijn zoude, en dat GARNET geantwoord had, dat men zich daarover niet bekommeren moest, tot dat de zaak ten einde gebragt en voltooid was. Hij werd gehangen. — In het buskruidverraad, zeggen de Jezuiten, kwam de heilige martelaar HENRI GARNET om, tegen wien de ketterij een groote lastering uitvond om hem te onteeren. Het was vruchteloos: zijne onſchuld werd door zijne vijanden duidelijk herkend, want een droppel van zijn bloed, op eene aar gevallen zijnde, vertoonde er wonderbaarlijk zijn hemelsch gelaat.

GÉRARD. Een der Jezuiten, die in het buskruidverraad in *Engeland* gewikkeld waren. Na zelf gezworen te hebben en al de medepligtigen

op

op het Evangelie te hebben doen zweren, dat zij het geheim bewaren en in hun opzet volharden zouden, deelde hij hun, in 1603, de kommunie uit. Zie GARNET.

GIRARD (JEAN BAPTISTE). Fransch Jezuit, geboren, omtrent 1680, te *Dôle* in *Franche Comté*. Hij werd ongelukkig door eene der schandelijkste beschuldigingen berucht. Na zijne studiën geeindigd te hebben, werd hij in het Genootschap der Jezuiten opgenomen, verkreeg den post van professor der Philosophie in verschillende kollegiën en wijdde zich vervolgens aan de predikkunde toe. Hij had reeds in de voornaamste steden van *Languedoc* en *Provence* gepredikt, toen hij in 1718 naar *Aix* gezonden werd. Tien jaren later werd hij benoemd tot rector van het koninklijk seminarie der marine te *Toulon*. Onder de boetelingen, die zich beijverden, om GIRARD tot biechtvader te verkrijgen, was CATHARINE CADIÈRE, oud 18 jaren, gesproten uit eene goede familie, en van eene zeldzame schoonheid: zij was geboren te *Toulon* den 12 Nov. 1709. Vader GIRARD had eene bovennatuurlijke verandering bij haar veroorzaakt, die hare gezondheid had benadeeld: hij kwam haar dagelijks zien ...... (*)
. . . . be-

(*) De volgende bijzonderheden zijn te schandelijk, om vertaald te worden.

belovende haar tot de hoogste volmaaktheid te geleiden. Daar hij de gevolgen van zijne bedrijven vreesde, deed hij haar van tijd tot tijd eenen drank gebruiken, die haar groot verlies van bloed veroorzaakte. Hij bragt haar vervolgens naar het klooster van *Ollioule*, een uur van *Toulon*, alwaar hij vergunning verkreeg, haar zonder getuigen te zien; van hier bragt hij haar naar *la Bastide*. Deze verbindtenis begon ergernis te verwekken. Terwijl Vader GIRARD te *Marseille* was, liet de President DE BREST mejuffrouw CADIÈRE bij de *Ursulinnen* opsluiten, alwaar zij twee priesters verzocht om te biechten. Zij ontdekte alles, wat tusschen haar en haren biechtvader gebeurd was. Vader GIRARD, wiens liefde van nu af in woede veranderde, beschuldigde CADIÈRE van bezeten te zijn en hitste de kloosterlingen tegen haar op. Men bragt de zaak voor de groote kamer van het Parlement; en een mandaat van arrest werd tegen CADIÈRE en den prior der *Karmelieten*, die toen haar biechtvader was, uitgevaardigd. Vader GIRARD bleef in vrijheid. CATHARINE CADIÈRE werd, als staatsgevangene, in het klooster van *Ollioule* gebragt, alwaar men haar alles, zelfs eene matras om te slapen, weigerde. Zij werd vervolgens naar *Aix* teruggevoerd. Vader GIRARD antwoordde in zijn ver-

hoor,

hoor, dat CADIÈRE hem elken dag verzekerd had, dat zij ſterven zoude en al haar bloed verloor, en dat hij toegeſtemd had, om hare uitwerpſelen te zien: doch men bewees hem, dat hij haar betooverd en verleid had en ſchuldig was aan de misdrijven van tooverij, *quietisme*, geestelijk overſpel, afdrijving der vrucht (want men bewees deze ſchrikkelijke misdaad) en omkooping van getuigen. De procureur generaal eischte, den 11 Sept. 1731, dat CADIÈRE zou veroordeeld worden, om voor de deur der kerk van *St. Sauveur* boete te doen, en vervolgens gehangen en geworgd te worden: het vonnis werd echter niet volgens dezen eisch geveld, en, hetgeen groote verwondering baarde, de arme bedrogene aan hare moeder overgeleverd, gelijk zij was, en Vader GIRARD ontſlagen. CADIÈRE, hare broeders en de *Karmeliet* werden, van de gevangenis tot aan hun huis, door honderden edellieden en burgers vergezeld. Vader GIRARD ontſnapte heimelijk, maar de bevolking herkende hem en overlaadde hem met beſchimpingen. Het ſchijnt, dat hij met zijne ſchande in vrede ſtierf.

GOBAT (GEORGES). Vlaamsch Jezuit, ſchrijver van een boek, getiteld: *zedekundige Werken*, *Douay*, 1600. Men leest Tom. I. 4. bl. 253. Is iemand, die op Paſchen eene onwaardige kom-

mu-

munie gedaan heeft, verpligt voor de tweede maal te kommuniceren? Ik antwoord, dat hij er niet toe verpligt is, omdat hij de geheele verpligting vervuld heeft, die de geboden der kerk hem hebben opgelegd. De wet, die de kommunie gebiedt, verpligt flechts tot het beftaan der handeling, en de heiligfchendende kommunie is genoegzaam. — Hij zegt, Tom. II. bl. 319: zoo gij PIETER gedood hebt bij eene wettige verdediging, kunt gij voor den regter zweren, dat gij hem niet gedood hebt, daarbij denkende: *onwettig.* Zoo gij koopman zijt, voegt hij er bij, en men uwe waren te laag fchat, kunt gij u van een valsch gewigt bedienen, en in gemoede voor den regter met eenen eed ontkennen, dat gij u daarvan bediend hebt, daarbij denkende: *met een gewigt, waardoor de kooper onregtmatig fchade geleden heeft.* — Een zoon, die dronken is, zegt hij Tom. II. bl. 328, en, in zijne dronkenfchap, zijnen vader gedood heeft, kan zich over den moord, dien hij gepleegd heeft, verheugen, om de groote goederen, van welke hij erfgenaam is. Daar men veronderftelt, dat deze vadermoord niet voorbedacht was en hij overigens grooten rijkdom tot voorwerp heeft, een voorwerp, dat goed of ten minfte zekerlijk niet kwaad is, zoo

volgt

volgt er uit, dat deze leer niet berispelijk is. (*)

GONZALÈS (THYRSUS). Spaansch Jezuit, gestorven in 1715, professor aan de universiteit te *Salamanca* in 1676. Hij maakte zich beroemd door een werk over het *Probabilisme*, in hetwelk hij gevoelens staande houdt, welke met die van het Genootschap strijden. Dit werk heeft tot titel: *Grondslag der zedekundige Godgeleerdheid* of *godgeleerde Verhandeling over het wettig gebruik der waarschijnlijke denkbeelden*, gedrukt in 1694. Hij heeft ook tegen de beroemde *Verklaring der Geestelijkheid van Frankrijk* van 1682, geschreven. Zijn boek, in 1689 op last van INNOCENTIUS II uitgegeven, werd met ijver onderdrukt door zijnen opvolger ALEXANDER VIII, die, na het te hebben laten onderzoeken, vreesde, dat deze bekendmaking de zaken nog meer in de war zoude brengen, dan zij het reeds waren.

GORDON (JAMES). Schotsch Jezuit, gestorven in 1620, schrijver van eene *algemeene zedekundige Godgeleerdheid*, in welke men leest Tom II. 65: een meisje van vermaak mag zich wettiglijk laten betalen, zoo zij zich slechts niet op eenen te hoo-

(*) Het is goed, zegt Vader CASNEDI, zulke middelen bij de hand te hebben, want er zijn dingen, die men niet bezitten kan, dan door den dood van eenen anderen.

hoogen prijs ſtelt. Dit is hetzelfde geval met elk jong meisje, dat ontucht in het geheim bedrijft; maar eene getrouwde vrouw heeft zoo veel regt niet, om zich te laten betalen, omdat de voordeelen der ontucht niet in haar huwelijkskontrakt gemeld zijn.

GRANADO (JACQUES). Spaansch Jezuit, ſchrijver eener verklaring van het eerſte gedeelte van het godgeleerd zamenſtel van den H. THOMAS, uitgegeven in 1664. Tom. II. bl. 507, leest men: zoo iemand de zaak van eenen anderen met voordeel waarneemt, en anders niet verpligt of gezind is, zulks om niet te doen, is hij, wien de dienst bewezen wordt, verpligt hem eene vergoeding voor zijn werk te verſchaffen, door het aanbod van eene belooning; zoo hij dit niet doet, is het hem, die de zaak waargenomen heeft, geoorloofd de belooning in het geheim te nemen, zoo hij ze op geene andere wijze verkrijgen kan.

GRETZER (JACOB). Duitsch Jezuit, geboren in 1561 en geſtorven in 1625. Eene verzameling van al de werken van dezen Godgeleerden verſcheen te *Regensburg* in 1738. Hij wederlegt er in de *Monita ſecreta.* — Tom IX. bl. 21 leest men, hetgeen volgt: Men moet de leer der Jezuiten niet uit losſe en duistere woorden beoordeelen, maar uit hunne boeken, die, Gode zij dank, reeds

in

groot getal aanwezig zijn. Ja, uit de boeken van onze Godgeleerden zal de lezer gemakkelijk oordeelen, of onze leer met die van Jezus Christus overeenkomt. Zoo wij de gematigdſte voortrekken, het is niet zonder zoodanige redenen en gezag, dat gij, haar tot uw rigtſnoer kiezende, alle zekerheid hebt, zoo wel in de beſpiegeling als in de beoefening. — In zijne *Verdediging der Pauſen*, zegt hij, Tom VII, dat de Paus niet alleen het regt heeft, om de Koningen in den ban te doen, maar ook om hen af te zetten, en zelfs om de onderdanen van den eed van getrouwheid te ontſlaan; maar dat de wereldlijke Vorsten geene magt hoegenaamd over de kerkelijken hebben, die in hunne Staten wonen, noch volgens goddelijk noch volgens Romeinsch regt. Hetgeen de Apostel zegt omtrent de ſchattingen of belastingen, geldt, verklaart hij, hen, die aan de wereldlijke magt onderworpen zijn, niet degenen, welke er niet aan onderworpen zijn. Derhalve moeten de geestelijken of kerkelijken niet betalen, omdat zij niet aan de burgerlijke overheid zijn onderworpen. Dat hij dus, welke ſchatting verſchuldigd is, ſchatting betale; hij, die niets verſchuldigd is, is niet verpligt te betalen.

GUIGNARD (JEAN). Jezuit, door ſommigen BRINQUAREL genoemd, geboren te *Chartres* in de

de 16de eeuw. Hij was, gedurende de *Ligue*, regent en bibliothekaris bij het kollegie van *Clermont* (later van LODEWIJK *den Grooten*) te *Parijs*. Medegesleept door het fanatisme van den tijd, deelde hij met vele anderen den haat tegen HENDRIK IV en de grondstellingen der leer van den koningsmoord. Na den aanslag van JEAN CHÂTEL op dien Vorst kwamen de Jezuiten in verdenking, omdat hij bij hen gestudeerd had, en, vooral door Vader GUIGNARD, had hooren zeggen, dat het een verdienstelijk werk bij God was, eenen ketterschen Koning te dooden. Overigens vond men bij dien Jezuit beleedigende schriften tegen HENDRIK III en HENDRIK IV, vooral een, hetwelk behelsde, dat noch deze twee Vorsten noch de Keurvorst van *Saxen*, noch Koningin ELISABETH werkelijk Koningen waren; dat JACQUES CLEMENT eene heldendaad gedaan had door HENDRIK III te vermoorden; dat, zoo het mogelijk ware, den *Béarner* te beoorlogen, men hem beoorlogen moest, en zoo men hem niet konde beoorlogen, men hem moest doen sterven. Daarom maakte men zijn procès op, en het Hof gaf, den 7 Jan. 1595, een vonnis, dat hem verklaarde aangeklaagd en overtuigd van de misdaad van gekwetste majesteit, en hem veroordeelde om eervolle boete te doen, naakt, in zijn hembd, met een

een touw om den hals, voor de voornaamste deur der kerk te *Parijs*, in zijne hand eene brandende toorts van twee ponden gewigts houdende, om vervolgens naar de *place de Grève* gebragt en aldaar opgehangen, en zijn ligchaam daarna tot asch verbrand te worden. Het vonnis werd den zelfden avond ten uitvoer gebragt.

GUIMENIUS (AMEDEUS). Zijn ware naam was MATTHAEUS DE MOYA, Spaansch Jezuit, gestorven in 1675. In zijn *Opusculum*, uitgegeven in 1664, zegt hij, bl. 36: dat het niet noodzakelijk is de geheimenissen der Drieéénheid en der Menschwording te gelooven, om zalig te worden, want anders zou de zaligheid onmogelijk worden voor de doofgeborenen, als zij eens met doodzonde besmet zijn, nadien men hun deze geheimen niet zoude kunnen verklaren. — Voorts zegt hij, dat, als de pleitvoerders even waarschijnlijke gronden vóór zich hebben, de regter geld nemen kan, om zijn vonnis ten voordeele van den éénen boven den anderen te vellen, omdat men dit geld niet voor het vonnis neemt, maar als eene vergoeding voor het gerijf, dat deze regter aan eene der partijen toebrengt, en voor de voorkeur, welke hij haar geeft, hetwelk op prijs kan gesteld worden. — Bladz. 474 keurt hij het gevoelen van VASQUEZ goed, die verklaart, dat een dief-

dieffal van dertig ftuivers eene grootere zonde is dan Sodomie. — Hij verzekert, dat men, zonder te zondigen, iemand leugenaar noemen kan, die befchimpingen en fcheldwoorden tegen ons uitbraakt; dat men zelfs, om dien onbefchaamden allen invloed te ontrooven, hem van een ondergefchoven misdrijf befchuldigen kan, en hem dooden, volgens andere godgeleerden, om de eer te beveiligen. — Men mag, zegt hij elders, iets, minder dan het waardig is, van dengenen koopen, wien de noodzakelijkheid verpligt te verkoopen, omdat deze manier van verkoopen den prijs der zaak vermindert, en veroorzaakt, dat de koopwaren aangeboden in plaats van gezocht worden. Iets, dat uit noodzakelijkheid verkocht wordt, verliest niet flechts het derde der waarde, maar zelfs de helft. Hij vergunt den herbergiers water onder den wijn en den landbouwers ftroo onder het koren te mengen en het voor gewonen prijs te verkoopen, indien flechts deze wijn en dit koren niet erger zijn, dan hetgeen men dagelijks verkoopt.

H.

Hall of Oldcorn. Engelsch Jezuit, die in het buskruidverraad gewikkeld was. Zie garnet.

Voor

Voor dat hij naar de ſtrafplaats ging, liet de prokureur des Konings openlijk de bekentenis lezen, die OLDCORN tegen zich zelven afgelegd, en met zijne eigene hand geſchreven had. De Jezuït OLDCORN, zegt JOSEPH JOUVENCY in zijne *Geſchiedenis van het Genootſchap van Jezus*, ging, den 7den April, naar het tooneel zijner ſtraf of liever zijner glorie. Na zijn gebed tot God gedaan te hebben, gaf hij zich in handen van den ſcherpregter over, die hem ophing en het ligchaam verſcheurde. Zijn hart en ingewanden werden, volgens het gebruik, in het vuur geworpen. Deze daarna van deze plaats opgegraven zijnde, verhieven zich gedurende zestien ganſche dagen vlammen, die door eenen overvloedigen regen niet uitgebluscht konden worden.

HARDOUIN (JEAN). Fransch Jezuit, grondig geleerd in de Geſchiedenis en grillig in zijne gevoelens. Hij dreef zijne grilligheid zoo ver, dat hij zelfs beweerde, dat de *Aeneïs* en de *Oden* van HORATIUS door monniken der 13de eeuw opgeſteld waren; hij wil, dat AENEAS Jezus Christus en LALAGÉ, de minnares van HORATIUS, de christelijke Godsdienst is. Hetzelfde oordeel, dat Vader HARDOUIN in AENEAS den Meſſias deed zien, deed hem in de Vaders THOMASSIN, QUESNEL, MALLEBRANCHE, in ARNAULD, in NICOLE en

PASCAL Atheisten ontdekken. Zijne dwaasheid, zegt VOLTAIRE, ontnam aan zijne lastering al hare wreedheid; doch allen, die de beschuldiging van ongodisterij tegen de wijzen vernieuwen, worden niet altijd als zinneloozen erkend en zijn dikwijls zeer gevaarlijk. Vader HARDOUIN zeide, dat de schriften, aan CASSIODORUS, den H. ISIDORUS en JUSTINUS toegekend, het werk van eenige bedriegers waren, en geloofde ook, dat al de Conciliën vóór dat van *Trente* ondergeschoven waren.

HEISSIUS (SEBASTIAN). Duitsch Jezuit. In zijne *apologetische Verklaring omtrent de grondstellingen van de leer der Jezuiten, getrokken uit hunne geschrevene verhandelingen en openbare stukken*, uitgekomen in 1609, zegt hij: ik houd mij aan dit beginsel, als het beste en het meest gevolgde, dat geen bijzonder persoon, buiten de noodzakelijkheid om zich zelven of de zijnen te verdedigen, de hand aan eenen wettigen Vorst leggen kan, tot dat er regterlijk een openbaar vonnis geveld is, dat hem tot tiran en vijand van het Gemeenebest verklaart. Dan mag hij, door hen, aan welke zulks geoorloofd is, van de magt, met welke hij bekleed was, ontdaan worden. Dit is ook het gevoelen van onderscheidene Godgeleerden in ons Genootschap.

HENRIQUEZ (HENRICO). Portugeesch Jezuit, ge-

gestorven in 1608, 72 jaren oud. Hij heeft een *Zamenstel van zedekundige Godgeleerdheid* nagelaten, 3 vol. in fol. *Venetië*, 1600. - Zoo een geestelijke, zegt hij, schoon wel bewust van het gevaar, dat hij loopt, bij eene vrouw inkomt, met welke hij in goede verstandhouding is, en door den echtgenoot in overspel overvallen wordt, en hij dien echtgenoot, om zijn leven of leden te beschermen, doodt, dan is die geestelijke niet onbekwaam tot de dienst en kan zijne kerkelijke bezigheden voortzetten. — In zijn boek over de *Bezigheden der Heiligen in den hemel*, verzekert hij, dat de getrouwde lieden elkander zullen kusfen, gelijk in dit leven, en hunne kleine lievelingen van kinderen hen, hetgeen met een oneindig vermaak zal plaats hebben (H. 73). Dat mannen en vrouwen zich verlustigen zullen met maskeraden, gastmalen en balletten (H. 47). Dat de Engelen als vrouwen gekleed zullen zijn en aan de heiligen in rijke dameskleederen verschijnen zullen, met gekrulde haren, hoepelrokken en mousselinen hembden (H. 58). Dat elke zalige zijn bijzonder huis in den hemel zal hebben en Jezus Christus er een prachtig paleis zal bewonen; dat er breede straten, groote publieke pleinen, sterke kasteelen en vestingen zijn zullen (H. 22). Dat het grootste vermaak zijn zal, de ligchamen der welgeluk-

zalige vrouwen te kusſen en te omhelzen; dat zij zich baden zullen in badplaatſen, tot deze oefening ingerigt, en dat zij als nachtegalen zullen zingen (H. 24 en 65). Eindelijk, dat de vrouwen ſchoone en lange haren zullen hebben; dat zij zich zullen verſieren met linten, en japonnen en kapſels naar de mode zullen hebben, gelijk hier beneden (H. 68), enz.

HOLTE. Engelsch Jezuit, een der medepligtigen in het buskruidverraad. Hij was het, die, in 1594, WILLIAMS en YORK, jonge Jezuiten, bewogen had, om de Koningin van Engeland te vermoorden, hetgeen niet konde ſlagen. Hij werd met GARNET gehangen.

HURTADO (GASPAR). Spaansch Jezuit, ſchrijver van eene *Verhandeling over de Sacramenten en den Kerkban*, uitgegeven in 1633. Wij houden voor waar, zegt hij, bl. 634, dat men niet ongeſchikt tot de kerkdienst is, als men, om zijn leven te beveiligen, zijnen aanvaller doodt, zelfs indien hij, die doodt, aan den anderen reden zou gegeven hebben om hem aan te vallen, b. v. door het bedrijven van overſpel met de vrouw van den aanvaller, of door hem beleedigende woorden toe te voegen. — Met opzigt tot het duël drukt deze Vader zich aldus uit: wat zal er, zoo een faiſoenlijk man tot een tweegevecht wordt uitge-

gedaagd, gebeuren, indien hij weigert? Men zal zeggen, dat het een hoen en geen man is.

I.

IGNATIUS DE LOYOLA. Stichter van het Genootschap van Jezus, gestorven in 1556, heilig verklaard in 1622. Hij werd geboren in het landschap *Guipuscoa* in *Biscaye*, onder de regering van ISABELLA en FERDINAND den Katholijken, hersteller der Inquisitie in Spanje. De moeder bragt hem in eenen stal ter wereld, en daar men besluiteloos was, welken naam men hem geven zoude, schreeuwde het kind, dat het IGNATIUS heeten wilde. Men ziet, dit was vroegtijdig wonderen doen. Toen hij opgegroeid was, hanteerde hij de wapenen, onderscheidde hij zich door dapperheid, had hij vele galante avonturen, en scheen, tot aan zijn negentiende jaar, slechts voor den roem en de liefde te leven. Doch in het beleg van *Pampeluna* zijn been gebroken hebbende door eenen steenworp, kwam ST. PIETER, tot wiens eer hij een *Kastiljaansch* lied gemaakt had, hem gedurende den nacht bezoeken en genas het been, waaraan de geneesheeren wanhoopten. Gedurende zijne herstelling, vermaakte hij zich met het lezen van de legenden

der Heiligen. Hij vatte het vóornemen op, om voortaan het leven van eenen heiligen zwerver te leiden, dat hem veel waardiger voorkwam dan dat der ridders. Hij nam zich den heiligen DOMINICUS VAN OSMA en den heiligen FRANCISCUS VAN ASSISI tot modèl, den eerften als den ROELAND, den laatften als den AMADIS der geestelijke ridderfchap.

Hij wijdde zich dadelijk aan de dienst der H. Maagd toe en zwoer haar eene onfchendbare trouw. De Duivel, woedend van ijver om IGNATIUS te verderven, brak de venfters der kamer, in welke hij zijne gelofte deed, en vertoonde zich, om hem te verfchrikken, in de gedaante van eenen grooten bok; IGNATIUS dwong hem, met het teeken des kruifes, om door een gat van den muur te vlugten. Men vertoont in het kasteel van *Loyola* dit gat nog, hetwelk men niet heeft kunnen fluiten, de overblijffelen der glazen, welke de Duivel brak, den ftal, waar de heilige geboren werd: kostbare reliquien voorwaar!

Toen zijn been genezen was, befloot hij avonturen te gaan zoeken en zich als eenen waardigen ridder der Maagd te gedragen. Hij fteeg op eenen muilezel, gelijk DON QUICHOT op zijnen *Rofinant* en begaf zich naar *Mont-Serrat*, alwaar men

men eene beroemde Madonna aanbad, die vele wonderwerken deed. Op den weg ontmoette hij eenen Mohammedaanfchen Moor, met wien hij zich in gefprek begaf; hij gaf veel van MARIA's volkomenheden op en beweerde, dat zij de eenige vrouw geweest was, die tegelijk moeder en maagd was. De Moor beweerde de onmogelijkheid daarvan, en IGNATIUS fchreeuwde hem toe: zoo gij niet bekent, dat zij maagd en moeder tevens geweest is, zult gij uwe godslastering boeten. — Heer Ridder, zeide de Moor, doe mij begrijpen, hoe men moeder kan worden, zonder op te houden maagd te zijn, dan zal ik belijden, hetgeen gij wilt. — En zoo ik het u deed begrijpen, hernam IGNATIUS, welk eene verdienfte zoudt gij hebben met dit te gelooven? — Geene, maar zou ik er meer hebben door eene ongelooflijke zaak te gelooven? — De Moor voegde er eenige fcherts bij, en vervolgens ziende, dat IGNATIUS zijn rondas voor den dag haalde, gaf hij zijn paard de fporen, en IGNATIUS galoppeerde hem na, om hem te dooden. Maar op eene plaats gekomen, waar de weg zich in tweeën fplitste, bedacht hij zich, of hij den ongeloovigen moest vervolgen, of de reis naar *Mont-Serrat* voortzetten, die hij beloofd had zonder uitftel af te leggen? Hij liet de beflisfing

van deze twijfeling aan zijnen muilezel over, die, gelukkig voor den Moor, den weg naar *Mont-Serrat* insloeg. IGNATIUS liet zich leiden, overtuigd, dat zijn muilezel hemelsche ingevingen had, gelijk de gans en de geit der kruisvaarders van *Hongaryë*. Men heeft een kruis geplant en bidplaatsen gemaakt, waar hij zijn beest op deze wijze raadpleegde.

Op *Mont-Serrat* gekomen, herinnerde hij zich, dat men, om volmaakt ridder te zijn, eene wapen-nachtwacht houden moest. Hij bragt dus, geheel gewapend, den nacht van den 24sten en 25sten Maart 1522, voor het wonderbeeld van *Mont-Serrat* door, nu staande, dan op zijne knieën, de oogen altijd op de Madonna gevestigd en zich aan hare dienst als ridder toewijdende. Men heeft voor het beeld een opschrift gegraveerd, hetwelk deze bijzonderheid herinnert. Men bewaart er ook den degen en den ponjaard, die IGNATIUS als een zegeteeken aan eenen pilaar der kapel ophing. Hij bragt vervolgens eenigen tijd onder de bedelaars van het hospitaal te *Manrèze* door, haveloos bedelende en eene veel zwaardere boete doende dan die van AMADIS. Hij liet zijne haren, zijnen baard en zijne nagels groeijen, om minder de sekse te verleiden. Men bewaart te *Manrèze* eenige zijner lompen en den stroozak, op welken hij

hij fliep. Hier hebben mirakelen plaats. Hij vertrok van *Manrèze*, om in een nabijgelegen holte leven, naar hetwelk thans bedevaarten gedaan worden. Men vertoont op de trappen van de kerk der Dominikanen te *Manrèze* de plaats, waar hij de ligchamelijke voorftelling der H. Drieéénheid zag, en men heeft in het hospitaal eene piramide doen oprigten, op de plaats zelve, waar hij zich driemaal daags geefelde. Men bewaart er ook den knoestigen ftok, dien hij gebruikte om den Duivel te doen vlieden, over wien hij veel magt had. Hij ftelde in deze ftad zijne *geestelijke oefeningen* op. Alegambe, sotowel en louis dupont zeggen, dat God, de H. Maagd en de Engel Gabriël hem in het vervaardigen van dit werk hielpen, hetgeen echter geen meesterftuk is.

Hij bezocht vervolgens het heilige land en kwam van daar te *Barcelona*. Op zijn dertigfte jaar begon hij zich op de ftudie toe te leggen. Men vertoont er eene kamer, die zoo zeer door kwelgeesten geplaagd was, dat niemand er durfde flapen. Ignatius nam er zijnen intrek, en was weldra door affchuwelijke démons omringd, die hij voor altijd verjoeg. Hij kwam vervolgens in *Frankrijk* en vereenigde zich met françois xavier, lainez, salmeron en andere heilige perfonaadjen, die in het Genootfchap van Jezus zeer vereerd worden.

Men ziet eene halve mijl van *Rome* eene oude vervallene kapel, alwaar Jezus hem verscheen en zeide, dat hij maken zoude, dat de Paus hem toegenegen wierd. IGNATIUS ging dan den Paus zijne diensten aanbieden. Hij gaf zijne broederschap den naam van *het Genootschap van Jezus*, en bood PAULUS III, zoo hij zijne orde wilde goedkeuren, aan, om bij de drie geloften van kuischheid, armoede en gehoorzaamheid eene bijzondere gelofte te voegen, om namelijk overal te gaan, waar het den Paus behagen zoude en geheel en al aan den wil van den H. Stoel onderworpen te zijn. Bovendien verpligteden de Jezuiten zich, om alle drie jaren duizend missen voor den Paus te doen. De Paus keurde de orde goed, die weldra vreesselijk werd. — Men vertoont te *Monte Cassino* de plaats, alwaar IGNATIUS de ziel van zijnen medgezel HOSEZ, met licht gekroond, ten hemel zag varen. Het is dezelfde plaats, alwaar de H. BENEDICTUS de ziel van den H. GERMANUS van *Capua* door de Engelen zag wegvoeren. — Toen IGNATIUS stierf, had hij den troost om zijn Genootschap tot aan de einden der wereld verbreid te zien. Zijn verdroogd ligchaam is te *Rome*, kostbaar in eene kast gezet, in de kerk van Jezus, alwaar hij wonderen zonder getal doet. Er zijn in eene menigte andere ker-

kerken reliquiën genoeg, om zes andere ligchamen te vormen; en de Marquis D'ARGENS beweert, dat men op fommige heilige plaatfen eene eervolle hulde aan zijn ftuitbeen bewijst, hetwelk hij eene reukgevende reliqui noemt.

INCHOFER (MELCHIOR). Hongaarsch Jezuit, geft. in 1648, wien men de *Monarchie der Solipfen* (Jezuiten) toefchrijft, waarin de misbruiken van het Genootfchap vrij wel gefchetst zijn.

J.

JAN KASIMIR, Koning van *Polen* na zijnen broeder LADISLAUS SIGISMUND, den overwinnaar der Turken. Deze Jezuit was Kardinaal, daarna Koning, trouwde vervolgens de weduwe van zijnen broeder, verveelde zich in *Polen*, dat hij in 1667 verliet, trok naar *Parijs*, werd abt van *St. Gèrmain des Prés*, ging veel met NINON om en ftierf in 1672.

JARIGE (PETER). Duitsch Jezuit, die in de 17de eeuw afviel, Protestant werd, en tegen zijne voormalige broeders het werkje fchreef: *de Jezuit op het fchavot.*

JEZUITEN VAN BOURGES. Deze vaders hebben in eene wijsgeerige ftelling, bij het koninklijk kollegie van *Sainte Marie de Bourges*, den 29 Julij 1760 verdedigd, bepaald, dat de onoverwinnelijke onwetendheid geheel en al de vrijheid

wegneemt, maar dat zij te gelijker tijd den mensch van alle zonde vrijſtelt.

JEZUITEN VAN CAEN. In eene wijsgeerige ſtelling, in het kollegie van *Bourbon* te *Caen*, verdedigd en gedrukt, hebben zij gezegd: De Christelijke Godsdienst is blijkbaar geloofwaardig, maar niet blijkbaar waar, want of zij onderwijst op eene duistere wijze of zij onderwijst duistere zaken; en nog bovendien, zij, die voorgeven, dat de Christelijke Godsdienst blijkbaar waar is, zijn gedrongen te belijden, dat zij blijkbaar valsch is. Beſluit daaruit, dat het niet blijkbaar is, dat er op aarde eenige ware Godsdienst is. Want waaruit weet gij, dat de Christelijke Godsdienst van alle, die er beſtaan, de waarſchijnlijkſte is? Hebt gij alle landen bezocht? Zijn de orakels der profeten door Gods ingeving geſchied? En zoo ik ontken, dat zij geprofeteerd hebben?.. Zoo ik beweer, dat de wonderwerken, aan Jezus Christus toegeſchreven, niet waarachtig zijn?...

JOUVENCY (JOSEPH). Jezuit, geboren te *Parijs* in 1643 en geſtorven in 1719. Zijne talenten van allerlei ſoort veroorzaakten, dat hij, in 1699, naar *Rome* geroepen werd, om de *Geſchiedenis der Jezuiten* voort te zetten. Hij keurt den koningsmoord goed. Men verhaalt, zegt hij bl. 46, onderſcheidene voorteekenen, door welke God ons

ons ſcheen te waarſchuwen en het ongeluk indachtig te maken, hetwelk ons nabij was, namelijk de verbanning van ons Genootſchap (onder HENDRIK IV). Men beweert, dat men op de kleederen van onze vaders en vooral op de priesterkleederen kruiſen zag verſchijnen, die door geene menſchelijke hand gevormd of gewerkt waren. Een Demon, bezworen door eenen onzer vaders, die hem wilde verpligten, om het ligchaam van eenen bezetenen te verlaten, dreigde hem, reeds eenige jaren te voren, op zijne beurt te zullen bewerken, dat hij en zijne makkers uit het Koningrijk van *Frankrijk* verjaagd wierden. En de priester hierop antwoordende, dat hij gewoon was te liegen, voegde de Demon hem toe: gij zult tot uw onheil erkennen, dat ik hierin niet dan te waarachtig geweest ben. Kort daarna vaardigde het Parlement een arrest uit tegen CHÂTEL en tegen onze vaders, omdat CHÂTEL in ons kollegie de wijsbegeerte geleerd had; omdat hij in de kamer der meditatiën gekomen was, alwaar de Jezuiten de ſlechtſte menſchen inbragten en voor hunne oogen prenten van Duivels en ſchrikkelijke gedaanten ten toon ſtelden, gelijk zij zeiden, om hen op den goeden weg te brengen, maar wezenlijk om hun het hoofd op den hol te helpen en tot eenige misdaad te brengen; omdat

CHÂTEL beleden had, dat hij uit den mond der vaders Jezuiten eenige goddelooze en afschuwelijke woorden met opzigt tot den Koning gehoord had. Om deze ongerijmde redenen werd ons Genootschap tot verbanning veroordeeld met infamie. — Overigens prijst hij alles, wat het Fransche Gouvernement veroordeeld heeft, zoodra het de belangen van het Genootschap geldt.

L.

LACHAISE (FRANÇOIS D'AIX DE). Fransch Jezuit, geboren in 1624, achterneef van vader COTTON. In 1675 werd hij tot biechtvader van LODEWIJK XIV benoemd, een post, dien hij aan zijne verdiensten en zonder twijfel ook aan zijne toegeeflijkheid verschuldigd was, want Madame DE MONTESPAN zeide, dat vader LACHAISE *une chaise de commodité* was. Hij was drie en dertig jaren biechtvader des Konings en wist zich onder alle de maitressen staande te houden. Hij had een groot aandeel aan de herroeping van het edikt van *Nantes*, aan de twisten over het *Quietisme*, aan het huwelijk des Konings met Madame DE MAINTENON. Hij stierf in 1709 in den ouderdom van vijf en tachtig jaren. De Hertog van SAINT-SIMON teekent hem in zijne *Memoires* als een man,

man, die regtvaardig, billijk, verftandig, wijs, zacht, gematigd, vijand van aanbrenging en geweld was; doch DUCLOS zegt, dat hij buigzaam en listig was, en dat hij zijne loosheid onder eenen fchijn van goedhartigheid verborg.

LACROIX (CLAUDE). Fransch Jezuit, uitlegger van BUSEMBAUM, dien hij aanmerkelijk heeft vermeerderd. Hij verzekert, dat, offchoon de leugen en het bedrog Gode innerlijk mishagen, er echter geene zonde plaats heeft, zoo men zich die niet als zoodanig voorftelt; dat integendeel, fchoon het bedrog in zich zelf flecht blijft, het evenwel, zoo de wil en het doel goed is, van Gods zijde vergelding verdient. — Men mag, zegt hij, geen geestelijk ambt voor geld verkoopen, maar men kan zeggen: *zoo gij mij een geestelijk ambt bezorgt, dan zal ik dankbaar zijn.* Dan heeft men, om Simonie te vermijden en zijne belofte te houden, de oplettendheid, om zich inwendig tot niets bepaalds te verpligten. Er is ook geene Simonie, wanneer men dit verdrag maakt: *geef mij uwe ftem, dat ik provinciaal worde, en ik zal u de mijne geven, dat gij prior wordt.* — Behalve het vagevuur, hetgeen de gansche wereld kent, zegt LACROIX, na BELLARMIN en GUIMENIUS, is er eene andere plaats, die eene fchoone weide is, bedekt met alle foorten van bloemen, verlicht door

door eenen schoonen dag, eenen aangenamen reuk uitwasemende, eene bekoorlijke plaats, alwaar de zielen geene zinnelijke straffen lijden. Deze plaats is voor de minder schuldigen een zeer gematigd vagevuur en als eene raadsheerlijke gevangenis, alwaar men zich zonder schande bevinden kan. Men zal er dus zoo slecht niet zijn, en, wat het andere vagevuur betreft, niemand is er, volgens deze vaders, tien jaren gebleven. Voeg hierbij, dat, volgens hunne leer, alle zonden vergeeflijk zijn, 't geen alle vrees voor de hel moet wegnemen.

LAIÑEZ (JAQUES). Kastiljaansch Jezuit, geboren in 1512 en gestorven in 1565. Het was een man van eenen helderen geest, van een juist oordeel en eene zonderlinge voorzigtigheid; hij had een gelukkig geheugen en sprak met eene gemakkelijke en vurige welsprekendheid. Deze vader had het grootste aandeel aan het opstellen van het plan van het Genootschap, hetgeen als een meesterstuk van regeringswijze beschouwd wordt. Hij verscheen op de beruchte bijeenkomst te *Poissy*, en, naar de getuigenis van eenen vijand van het Genootschap, LINGUET, was hij de éénige, die de stem der rede deed hooren. LAINEZ deed zich toen van zulk eene voordeelige zijde kennen, dat hij zonder moeite de invoering van

het

het Genootſchap in *Frankrijk* verkreeg; hij werd vervolgens, na den dood van IGNATIUS, Generaal der orde, deed veel voor hare regeling, en verſterkte zijne monarchie; doch is de opſteller van de *Monita Secreta* niet.

LAMOTHE. Jezuit, die eene zonderlinge leerrede hield, den 20 Oct. 1715, in de kathedrale kerk te *Rouen*. Drie dagen daarna vond men aan de deur der kerk eene getrouwe opgaaf van deze leerrede. Zie hier dezelve, zoo als zij zich in de registers van het Hof bevindt 1º Helaas, mijne lieve broeders, deze groote Monarch (LODEWIJK XIV) is op eenen tijd geſtorven, dat wij hem het meest noodig hadden voor de ganſche verdelging der ketterij. Hij was zoodra niet geſtorven, of men heeft, veertien dagen daarna, met verwondering gezien, hoe menſchen, die de wijsheid des Konings in de ijzers en de gevangenis had doen zetten, om voor hunne misdaden en oproer naar billijkheid geſtraft te worden, daaruit met luister kwamen en tot waardigheden verheven werden, van welke zij veertien dagen vroeger zelfs den titel niet zouden hebben durven aanzien dan met eerbied en bevende. 2º Is het niet verrasſend, te zien, hoe zij, die aan het hoofd der zaken zijn, thans omverwerpen, hetgeen de wijsheid des Konings herſteld

had?

had? Is het niet verrasſend te zien, hoe een klein man, opgeblazen van hoogmoed, zonder kennis en verdienste (de Regent) de godsdienst beſtuurt? — Den volgenden zondag ſloeg men aan de deur der kerk het volgende plakkaat aan: Het publiek wordt verwittigd, dat de onbeſchofte Jezuit, die zondag laatstleden zoo vele dwaasheden en dwalingen in *Notre Dame* van *Rouen* uitventte, er heden niet prediken zal. Nadien de Magiſtraat de woede dezer openbare pesten en dezer moordenaars onzer Koningen niet bedwingt, zoo moet elke goede Franschman deze ſchelmen in de pan hakken, die van het Genootſchap van Jezus zijn, gelijk Judas er van was. *Requiescat haec Societas in ſospite. Amen.* — Toen er onderzoek gedaan werd naar het misdrijf, werd broeder LAMOTHE gevangen genomen, ondervraagd, overtuigd. Maar het Genootſchap blijft altijd zich zelf gelijk. Gewoon zijne leden te beſchermen, welke ook hunne afwijkingen zijn, bereikte het het oogmerk, om den oproermaker aan de ſlagen der geregtigheid te onttrekken, gelijk het in 1625 met de broeders GUYOT en CHAPUY gedaan had. Het publiek ministerie aan den Kanſelier de minuten van het procès gezonden hebbende, die hij gevraagd had, ontving vervolgens eenen brief, in welken men leest, dat de

de provinciaal bevel had, broeder LAMOTHE naar de eene of andere meer verwijderde provincie te zenden, alwaar hij, niet meer gebruikt wordende om te prediken, geene gelegenheid meer hebben zoude, zulke flechte leerredenen op te ftellen, als die, welke aanleiding tot de criminele procedure tegen hem gegeven had....

LAYMANN (PAUL). Jezuit, fchrijver eener *zedekundige Godgeleerdheid*, 1748. Omtrent de wijsgeerige zonde zegt hij, I. 4. bl. 22, dat hij van het gevoelen van SUAREZ, SANCHEZ en VASQUEZ is, die bepalen, dat, zoo eene flechte en door eenige wet verbodene daad als zonde kan toegerekend worden, het noodig is, dat hij, die ze gedaan heeft, tegenwoordig denkt of dat hij gedacht heeft aan de boosheid. — B. 3 bl. 75 vraagt de fchrijver, of een fchuldeifcher op zijn eigen gezag zich toeeigenen of terughouden kan, wat men hem verfchuldigd is? Zoo de fchuld zeker en duidelijk is, voegt hij er bij, en zoo men ze door geen ander middel kan dekken, dan is het niet ongeoorloofd in het geheim, op zijn eigen gezag te nemen, hetgeen men fchuldig is of de waarde daarvan: hieruit volgt, dat de dienstboden eene geheime vergoeding kunnen nemen, zoo het duidelijk is, dat de belooningen, die zij ontvangen, niet geevenredigd zijn aan hunne moei-

ten en aan de voordeelen, die zij hunnen meesters door hunne diensten aanbrengen. Dit is ook het gevoelen van LESSIUS. — Elk aangevallen perſoon mag, met het beste geweten, voorkomen en zelfs dooden, wie werkelijk zijn leven en goederen bedreigt, mits zich in de palen eener verdediging, die zonder ſchuld is, houdende. Men moet aan het oordeel van een regtſchapen man overlaten, om te bepalen, waarin de palen van eene onſchuldige verdediging beſtaan. (3 bl. 119.)

LEJAY (GABRIEL FRANÇOIS). Beroemd Jezuit, profesſor in de Welſprekendheid, geboren te *Parijs* in 1657. Hij bragt zeven en vijftig jaren in het Genootſchap door, waarvan negentien in het onderwijzen der Rhetorica. Hij ſtierf in 1734. Men verhaalt, dat VOLTAIRE, die hem tot profesſor in de Welſprekendheid had, in het Kollegie van *Louis le Grand*, dikwijls met hem twistte. Eens gaf de ſcholier zijnen meester zulk een goddeloos antwoord, dat het groote ergernis in de klasſe gaf; vader LEJAY, verontwaardigd, greep hem bij den kraag, en, hem ruwelijk ſchuddende, ſchreeuwde hij hem herhaalde malen toe: ongelukkige, gij zult eens de ſtandaard van het Deïsme in *Frankrijk* zijn.

LESSAU (SIMON DE). Jezuit, die in het jaar

1655

1655 befaamd gewordene ftellingen in het Kollegie der Jezuiten te *Amiens* voordroeg. Men ziet er in, dat eene vrouw, zelfs tegen het verbod van haren man, gefchenken geven en naar haren zin geld uitgeven kan, hetzij voor het fpel, hetzij voor hare vermaken, hetzij voor haar toilet. — De vrouwen doen geene doodzonde, zegt hij op eene andere plaats, als zij zich met overbodige tooifels verfieren, als zij zich van zoo dunne kleederen bedienen, dat men haren boezem ziet, zoo zij het doen naar de mode van het land en niet met een kwaad opzet.

Lessius (Leonard). Jezuit, geftorven in 1623. Hij fchreef over de heilige Schrift, de predestinatie en de genade, en werd bitter beoordeeld. Men leest, bl. 93 zijner *Verhandeling over de Regtvaardigheid, het Regt en de Hoofddeugden:* zoo gij mij flaat en ik den flag niet dan door de vlugt kan vermijden, dan moet ik vlugten, mits er voor mij geene fchande in is. Daarom vlugten gewoonlijk de kerkelijken en geestelijken, omdat hun roem niet in de ftoutmoedigheid, maar in de nederigheid gelegen is. Zoo men echter niet vlugten wil, dan zondigt men niet, door den aanvaller te dooden, mits men de wettige matiging in het oog houdt. En dit is aan geestelijken en monniken, zoowel als aan leeken geoorloofd,

te-

tegen wie het ook zij, zelfs tegen hoogeren, als aan eenen monnik tegen zijnen abt, aan eenen vazal tegen zijnen vorst, enz.

Longuet. Fransch Jezuit in de zeventiende eeuw. In de ftellingen, die hij, in 1654, in het Kollegie der Jezuiten te *Amiens* voordroeg, over het gebod: *gij en zult niet dooden*, zegt hij, dat men iemand dooden kan, om zijn goed te verdedigen. — Zoo de vaders en moeders de verzoeken en beden van hunne kinderen, die hun geld vragen, weigeren, zegt hij verder, dan mogen de kinderen hen beftelen voor hunne kleine uitfpanningen, die gewoonte en ftand vorderen. — Wanneer iemand zoo zeer in gebrek is en een ander zoo vermogend, dat de laatfte verpligt is den eerften te helpen, dan mag de eerfte het goed van den anderen heimelijk en op eene goede manier nemen, zonder zonde en zonder tot de vergoeding verpligt te zijn. — Men zondigt niet tegen de regtvaardigheid en men is niet tot vergoeding verpligt, wanneer men geld ontvangt om te dooden of om eenige andere onregtvaardige daad te bedrijven.

Lorin (Jean). Jezuit, fchrijver van Commentariën over de heilige Schrift, uitgegeven in 1617, waarin men leest: Petrus meer ijver hebbende dan de andere Apostelen, toen hij den dienst-

knecht

knecht van den Hoogenpriester met het zwaard ſloeg, zoo is het wel te gelooven, dat Jezus Christus hem, onder andere ook om deze reden het Opperprieſterſchap heeft toevertrouwd. En zoo het ons geoorloofd is eene vergelijking te maken, dan kunnen wij verzekeren, dat IGNATIUS tot hoofd onzer orde verkozen is, omdat hij eenen Moor wilde dooden, die gelasterd had.

LUGO (FRANCISCO DE). Spaansch Jezuit, geſtorven in 1652. Men heeft van hem eene *Verhandeling over de zeven Sakramenten der Kerk*, gedrukt in 1651. Men vervult, zegt hij, voldoende het voorſchrift der kerk, dat de kommunie gebiedt en ſlechts tot het wezen der handeling verpligt, hoewel men het door eene heiligſchendende kommunie vervult. Insgelijks die de Misſe met eene kwade geſteldheid hoort, en de pastoor, die haar in ſtaat van zonde bedient, vervullen het gebod, offchoon door misdadige handelingen. — Men kan ook, voegt hij er, I bl. 97 bij, dubbelzinnige uitdrukkingen gebruiken, in geval de priester u geen Sakrament zou willen uitreiken; men kan hem zelfs geld daarvoor geven, maar zonder te zeggen, dat het geld, hetwelk gij hem geeft, voor de waarde van het Sakrament is.

LUGO (JUAN DE). Jezuit, broeder van den vorigen,

gen, geboren in 1583 en gestorven in 1660. In zijne *Verhandeling over de Menschwording* bl. 95 leert men: dat wanneer God tot ADAM zegt, *ten dage als gij daarvan eet, zult gij den dood sterven*, er onder begrepen was, *zoo gij met kennis eet;* want zoo hij gegeten had zonder op het verbod Gods te letten, zoude hij niet gezondigd hebben. — Men verontschuldigt, zegt deze vader nog, I. bl. 408, de dienstboden, die het goed van hunnen meester in het geheim door bedekte vergoeding nemen. Om zich door zijne eigene handen te betalen, moet er gevaar zijn, dat de schuldenaar, hetgeen hij schuldig is, op den vervaldag niet betalen zal. Zoo ik derhalve weet, dat gij gezind zijt om de betaling over eene maand te weigeren, en ik dit nadeel, dat gij mij toebrengt, niet ontwijken kan, dan kan ik u, zonder te waarschuwen, ontnemen wat u toebehoort; en hierin is niets, hetgeen de grenzen van het geoorloofde te buiten gaat: want zoo ik weet, dat gij morgen komen moet, om mij honderd kroonen te ontstelen, zult gij dan zeggen, dat ik u heden niet even zoo veel ontnemen mag, om mij schadeloos te stellen voor den diefstal, dien gij morgen bij mij komt doen? (I. bl. 412.) Hieruit besluit men, dat, zoo de regter ondervraagt, en zelfs den eed eischt van hem, die de

ver-

vergoeding heeft genomen, hij zulks ontkennen mag, omdat de zin van den eed is, dat hij niet onregtvaardig genomen of teruggehouden heeft, en zóó, dat hij niet verpligt is terug te geven.

M.

MAIMBOURG (LOUIS) Jezuit, geboren in 1610 en gestorven in 1686. Er zijn nog eenige zijner geschiedenisfen, die men niet zonder vermaak leest. Hij had eerst eenen te grooten naam, en men heeft hem vervolgens te veel verwaarloosd. Hetgeen zonderling is, is, dat hij verpligt werd de Jezuiten te verlaten, omdat hij ten voordeele der geestelijkheid van *Frankrijk* geschreven had.

MALAGRIDA (GABRIEL). Portugeesch Jezuït, geboren in 1689 en gestorven door de openbare geregtigheid in 1761, als schuldig aan koningsmoord met zijne makkers ALEXANDER en MATHOS. In het vonnis (hetwelk de medepligtigen van dezen verfoeijelijken aanslag tegen den geheiligden en verhevenen persoon van den Koning van *Portugal*, JOSEPH I, in den nacht van 3 Sept. 1758, ter straffe doemt) geveld den 12 Jan. 1759, leest men, dat MALAGRIDA met de andere Jezuiten geheime bijeenkomsten hield, en onderhandelingen, in welke men besloot, dat de moord van den

 Ko-

Koning het éénige middel was, door hetwelk men tot eene verandering van het Gouvernement geraken konde. Deze vaders beloofden groote belooningen aan hem, die den moord ten uitvoer zoude brengen, verzekerende, dat de moordenaar zijner Majesteit zelfs aan geene vergeeflijke zonde schuldig zijn zoude, aangezien gezegde Koning kwalijk gezind was omtrent de Jezuiten. — Overigens was MALAGRIDA een geestdrijver, die uitgegeven had: *het heldhaftige en verwonderlijke leven der roemruchtige heilige* ANNA, *opgesteld met behulp der welgelukzalige maagd* MARIA *en haren allerheiligsten Zoon.* Hij had ook in het licht gegeven een boek over het *Leven en Rijk van den Antichrist.* Deze twee werken, vol ongerijmde dwaasheden, waren door de Inquisitie veroordeeld; en toen men, bij het uitbarsten der zamenzwering van den Hertog van AVEIRO (schoon er bewezen werd, dat deze Hertog met de vaders MALAGRIDA, ALEXANDER en MATHOS geraadpleegd had, die hem verzekerd hadden, dat hij zijnen Vorst zonder zonde dooden kon) van het Hof van *Rome* de vergunning niet krijgen konde, om de drie Jezuiten gevangen te doen nemen, gaf men hen aan de Inquisitie over als valsche profeten, en de heilige Regtbank deed hen worgen en verbranden.

MA-

MAMAKI (FRANÇOIS XAVIER). Jezuit, geboren in *Griekenland*. Hoofd van het kollegie der Jezuiten te *Rouen* zijnde, werd hij overtuigd van aan zijne ſcholieren der derde klasſe verderfelijke, oproerige, verfoeijelijke verzen, geſchikt om tot de grootſte misdrijven te vervoeren, te hebben voorgedragen, die als zoodanige veroordeeld werden, om verſcheurd en verbrand te worden, in 1759.

MARIANA (JUAN). Spaansch Jezuit, geboren te *Talavera* in 1537 en geſtorven in 1624. In zijn berucht werk over de *Benoeming van den Koning*, uitgegeven in 1605 en opgedragen aan PHILIPPUS III, antwoordt hij I. 6. bl. 53 op de vraag, of het geoorloofd is, eenen tiran te dooden, verzekerend, en verdedigt vervolgens JAQUES CLEMENT aldus: JAQUES CLEMENT, Dominikaan, geboren te *Sorbonne*, in de diocéſe van *Autun*, beſtudeerde de godgeleerdheid in een kollegie van zijne orde, toen hij, van de Godgeleerden, bij welke hij zich gevoegd had, vernomen hebbende, dat het geoorloofd is, eenen tiran te dooden, Koning HENDRIK III diep in den onderbuik wondde, met een vergiftigd mes, dat hij in zijne mouw verborgen hield. Op dezen ſchitterenden ſtoot van ſtoutmoedigheid, op deze gedenkwaardige daad, werpen zich de hovelingen

op CLEMENT, werpen hem omver, verzadigen hunne wreedheid en woede aan hem, baden zich in zijn bloed, bedekken hem met wonden. Hij intusschen bewaarde het stilzwijgen, verheugd van aldus grootere straffen te ontwijken, van zijn vaderland te hebben bevrijd, en zich eenen onsterfelijken naam gemaakt te hebben door den moord des Konings. Hij stierf vier en twintig jaren oud. Het was een jong mensch van een eenvoudig karakter, van een zwak gestel; doch zijne grootmoedige deugd gaf hem moed en meer dan menschelijke krachten. Wat wordt er dan, zult gij zeggen, van den eerbied omtrent de Vorsten, indien men de volken overtuigt, dat het aan onderdanen geoorloofd is, wraak te nemen omtrent de misdaden van hen, die de volken regeren. Hieruit zal oproer ontstaan, dat alle soorten van onheilen aanbrengen zal, wanneer een gedeelte van het volk zich tegen het andere zal wapenen. Zoo redeneren zij, die de zaak der tirannen bepleiten; maar de verdedigers van het volk plaatsen er redenen tegen over, die noch in getal noch in kracht voor de eerste wijken. Het is eene heilzame gedachte, den Vorsten in te boezemen, wanneer men hen overtuigt, dat zij, zoo zij hunne volken onderdrukken, zich ondragelijk makende door de buitensporigheid hun-

hunner ondeugden en de schandelijkheid van hun gedrag, zij ook in zulk eenen toestand leven, dat men hen niet alleen met goed regt ter dood kan brengen, maar dat het ook roem en heldenmoed is, dit te doen. — Men schrijft aan MARIANA een werk tegen de Jezuiten toe, dat na zijnen dood uitkwam; doch BAYLE beschouwt dit werk als ondergeschoven.

MATHOS (JUAN). Portugeesch Jezuit, makker van MALAGRIDA, met wien hij zamenzwoer tegen den persoon van JOSEPH I, Koning van *Portugal*, in 1758. Eenigen tijd te voren verklaarde hij openlijk op hoogen toon, dat het Hof dwaalde, door het Genootschap te verwerpen; hij kondigde goddelijke straffen aan en voorspelde, dat het leven van Zijne Majesteit niet van langen duur zoude zijn. Deze oproerige voorspellingen zijn de eenige misdaad, die men bewijzen konde. Hij werd gehangen en verbrand in 1759.

MOINE (PIERRE LE). Fransch Jezuit, gestorven in 1671. Onderscheidene stellingen, getrokken uit de geschriften, die hij in het Kollegie van *Auxerre* voordroeg, werden veroordeeld in de herderlijke instructie van den Bisschop van *Auxerre*, in 1725. Een Christen, zegt vader LE MOINE, kan juist als mensch handelen en den persoon van den Christen afleggen in zaken, die

eigenlijk niet tot den Christenmensch in betrekking staan. Men heeft van hem onderscheidene werken, in welke hij talent en gematigdheid openbaart.

MOLINA (LOUIS). Spaansch Godgeleerde, gestorven in 1601. Hij gaf in 1593 eene *verklaring van het Zamenstel van den H.* THOMAS uit, in welk werk hij den vrijen wil met de goddelijke voorwetenschap en voorbeschikking tracht te vereénigen. MOLINA heeft geene genadewerkingen, die door zich zelve krachtig zijn, aangenomen, en hij schijnt aan den vrijen wil veel toe te staan. Hij veronderstelt bij God eene kennis, die hij *middelkennis* noemt, betrekkelijk de *voorwaardelijke handelingen*, en glooft dat de voorbeschikking later is dan het vóórzien der verdiensten. Allen, die gelijk hij gedacht hebben, worden *Molinisten* genoemd, en zijne droomen, welke weinig begrijpelijker zijn dan die der Jansenisten, hebben schrikkelijke twisten veroorzaakt, over welke wij lagchen.

MOYA. Zie GUIMENIUS.

O.

OLDCORN. Zie HALL.

OQUETTE. Jezuit, die, te *Alcala*, in 1600, over

over de onbevlekte ontvangenis predikende, beweerde, dat MARIA liever eeuwig in de hel zoude willen zijn, verstoken van het gezigt van haren Zoon, en de duivelen zien, dan in de erfzonde ontvangen te zijn geweest.

ORLANDINI (NICOLAS). Italiaansch Jezuit, geboren in 1554 en gestorven in 1606, eerste geschiedschrijver van het Genootschap van Jezus. Hij deelt vele mirakelen mede en verhaalt onder anderen, dat de Heilige IGNATIUS de ziel van eenen zijner makkers ten hemel zag varen, en deze hem voorspelde, dat elk Christen, het kleed van Jezuit dragende, gedurende de gansche eerste eeuw, dat is van 1540 tot 1640, het voorregt hebben zoude, om van regtswege in den hemel te komen.

OUDIN (FRANÇOIS). Fransch Jezuit, die in zijne *Verklaring van den brief van den H.* PAULUS *aan de Romeinen*, *Parijs* 1743, over het 10de Hoofdst. zich uitlaat: God heeft, tot Israël sprekende, gezegd: ik heb dagelijks mijne vaderlijke handen naar dit ongeloovig en ongehoorzaam volk uitgestrekt, en het is niet tot zich zelf ingekeerd, dat is: ik heb dagelijks de handen uitgestrekt gehouden, om dit volk terug te brengen en het in mijne armen te ontvangen, als het tot mij wederkeeren zoude. Zoo God niet wilde,

de Joden tot het geloof kwamen en dat zij door het geloof behouden wierden, dan moet men bekennen, dat Hij vaardig en heerlijk komedie speelde (*solerter et magnifice agebat histrioniam.*)

OZORIUS (JEAN). Italiaansch Jezuit, beroemd prediker. Zijne leerredenen zijn in 1607 bijeen verzameld. Men ziet, III. bl. 70, dat de Paus, wanneer het geestelijk welzijn het vordert, de Heeren, de Koningen en Keizers veranderen en de Monarchen van hun Rijk berooven kan, die de Jezuitische predikers plagen.

P.

PARSONS (ROBERT). Engelsch Jezuit, gestorven in 1610. Hij schreef een boek onder den naam van DOLEMAN in 1597. Dit slecht geschreven en ondeugend werk was slechts een zamenweefsel van leugens, van bedrog en beschimpingen tegen het Gouvernement. Hij was een der ijverigste deelgenooten in het buskruidverraad in 1607. Hij stelde ook, onder den naam van ANDREAS PHILOPATER, een *Antwoord op het Edikt van Koningin* ELISABETH, *Rome* 1593, 8vo op. De Schrijver leert er, dat de Paus het verlies van regt van een afvallig Vorst kan uitspreken en diens onderdanen van den eed van trouw ontslaan.

PER-

PERRIN (FRANÇOIS). Fransch Jezuit, schrijver van een *godgeleerd Handboek* of *leerstellige en geschiedkundige Godgeleerdheid tot gebruik der Seminariën. Toulouse* 1710, waarin men deze plaats vindt: Vereert God en doet aan anderen niet, hetgeen gij niet wilt, dat men u doet. De gansche wereld weet dit: het is het regt der natuur. Maar er zijn wel dingen, die men niet weet, b. v. of zulk een verdrag woekerachtig is, of men in zulk eenen tijd geene eijeren eten moet, of het geoorloofd is, het eene gevoelen meer dan het andere te volgen, enz. Want die onkundig is, zondigt niet.

PIROT (GEORGES). Bretonsch Jezuit, gestorven in 1659, schrijver van de *Apologie der Casuisten tegen de lasteringen der Jansenisten*, 1657, veroordeeld door den Paus, door onderscheidene Fransche Bisschoppen en door de godgeleerde fakulteit van *Parijs.* — Gij zult ons zeggen (zoo drukt hij zich bl. 87 uit) dat elk natuurlijk licht verdwijnt, wanneer een gebod van God daarmede strijdig bevonden wordt, gelijk op die plaats, waar God NOACH en zijne kinderen verbiedt naar het leven van eenig mensch te staan, om welke reden het ook zij. „ Ik zal, zegt God, van de hand des menschen het leven des menschen en van den broeder het leven des broeders eischen.

 Wie

Wie bloed vergiet, diens bloed zal vergoten worden, want de mensch is naar Gods beeld gefchapen." Is dit alles, wat gij te zeggen hebt? Verbiedt God dáár, hen te dooden, die ons leven en onze kuischheid zullen aanranden? Wij meenen ook reden te hebben, om van dit gebod hen uit te zonderen, die dooden om hunne eer, hunnen goeden naam en bezitting te verdedigen. Doet ons zien, dat God wil, dat men het leven van dieven en van onverlaten, die eenen man van eer onwaardiglijk honen, fparen zal! Doet ons zien, dat deze verdediging van den doodflag geen gebod is, dat met ons geboren werd, en dat wij ons niet door het licht der natuur moeten laten rigten, om te onderfcheiden, wanneer het het geoorloofd of wanneer het verboden is, zijnen naasten te dooden. Er is een afzonderlijke tekst hiervoor noodig. Die, van welken gij gebruik hebt gemaakt, verbiedt niets anders dan om zonder wettige reden te dooden.

Platelius. Italiaansch Jezuit, die in zijn *Zamenftel der Godgeleerdheid*, 1680, Deel III zegt, dat er geene zwarigheid in is, om iets, dat valsch is, met dezelfde baarblijkelijkheid als het ware, op Gods gezag te doen gelooven, dat de goddelijke Voorzienigheid het niet verbiedt, en er geene fchade uit voortfpruit. — Indien iemand

zoo

zoo dom is, zegt hij, II. bl. 166, dat hij onoverwinnelijk meent, dat de begeerte om eenen doodslag te doen geene zonde is, dan zal hij ook niet zondigen door de begeerte om dien te doen.

POIGNANT. Fransch Jezuit. In de gewetensgevallen, die hij in het kollegie der Jezuiten te *Amiens*, in 1656 en 1657, voordroeg, zegt hij, dat de regter, wanneer de gevoelens tusschen de pleitende partijen aan den eenen en anderen kant waarschijnlijk zijn, naar welgevallen, die partij het procès kan laten verliezen, welke hem goeddunkt; alsmede, dat de regter het waarschijnlijkste gevoelen kan verlaten, om datgene te volgen, hetgeen het minder waarschijnlijke is.

POMEY (FRANÇOIS). Fransch Jezuit, gestorven in 1673. Hij stelde den *kleinen godgeleerden Catechismus*, *Lyon* 1675, op, in welken de fraaiste en noodzakelijkste moeijelijkheden der zedekundige godgeleerdheid op eene zeer duidelijke wijze worden opgehelderd. Hij leert, dat men door eene zuivere liefde tot God behouden kan worden, wel is waar moeijelijk, maar toch mogelijk, zonder toevlugt te nemen tot het Sakrament der boete. — *Vr.* Zoo iemand mij wilde dooden of kwetsen, of mijne beurs ontnemen, en ik mij niet verdedigen of het geweld afweren kan, dan door hem te dooden, zou ik kwaad doen met hem te doo-

dooden? *Antw.* Neen, want het is altijd geoorloofd zich te verdedigen en geweld met geweld te keer te gaan. — *Vr.* Wat zullen wij in het paradijs zien? *Antw.* Wij zullen de zeer heilige menschheid van Jezus Christus zien, het aanbiddelijk ligchaam der H. Maagd, zonder van duizend en duizend andere ſchoonheden te ſpreken. — *Vr.* Zullen onze andere zinnen het genoegen genieten, hetwelk hun eigen is? *Antw.* Ja, en, hetgeen geheel verwonderlijk is, zij zullen het eeuwig genieten zonder verveling. — *Vr.* Wat, het gehoor, de reuk, de ſmaak, het gevoel zullen al het genoegen ſmaken, waarvoor zij vatbaar zijn? *Antw.* Ja, zonder twijfel: het gehoor zal verrukt worden door de aangenaamheid van het geluid en van de harmonie; de reuk zal het genoegen van geuren en reukwerken ontvangen; de ſmaak dat der ſmaken; eindelijk niets van dat alles, wat geſchikt is om het gevoel te ſtreelen, zal er ontbreken. — *Vr.* Zoo men in den hemel ſpreekt, dan wenschte ik wel te weten in welk eene taal? *Antw.* Het is waarſchijnlijk, dat het de Hebreeuwſche taal zijn zal, die God den eerſten mensch onderwezen en die Jezus Christus geſproken heeft. Men zal ook de taal kunnen ſpreken, welke men verkiest, omdat er niets is, waar de gelukzaligen geene kennis van hebben. —

Vr.

Vr. Met welke kleederen zullen de ligchamen der zaligen bekleed zijn? *Antw.* Zij zullen alle met een kleed van heerlijkheid en licht bekleed zijn, dat van alle deelen huns ligchaams luister zal verbreiden en vooral van die, welke voor God het meest geleden hebben.

R.

REGINALD (VALÈRE). Fransch Jezuit. In zijn *Pratique du tribunal de la Penitence*, uitgegeven in 1620, leert hij, bl. 638, dat iemand, die met vermaak bij eene onreine begeerte ſtilſtaat, doch zonder te bedenken, dat het een voorwerp van vermaak uitmaakt, hetwelk hem verboden is, geheel van zonde is verſchoond, zelfs indien hij eens geheel aan dit vermaak overgegeven bleef. — Elders, bl. 567, zegt hij, dat de dienstboden van zonde verſchoond en van het teruggeven vrijgeſteld zijn, wanneer zij met eene juiste vergoeding ſtelen, d. i. wanneer hunne meesters hun niet tot het leven en de kleeding verſchaffen, hetgeen men in de huizen geeft, en wanneer zij in het geheim alles nemen, hetgeen noodig is tot de vergoeding van zulk eene onregtvaardigheid, doch niets meer.

REGIS (FRANCISCUS). Jezuit. Na de fraaije

Geschiedenis van den H. FRANCISCUS XAVIER door den Jezuit BONHOURS, heeft men eene *Geschiedenis van den H.* FRANCISCUS REGIS door den Jezuit D'AUBENTON, biechtvader van PHILIPPUS V, Koning van Spanje.

REUTER. (JOHAN). Duitsch Jezuit. In zijne *praktikale Instruktiën voor jonge biechtvaders*, uitgegeven in 1758, leest men, dat, zoo een man bij het sterven zijne goederen nalaat, bezwaard met schulden boven de waarde, de weduwe er af kan trekken, hetgeen zij behoeft voor haar onderhoud en dat harer kinderen; dat dit daarop gegrond is, dat haar onderhoud haar als een privilegie op alle schuldeischers toekomt, en dat, bij gevolg, de man wettiglijk ontslagen was om zijne schulden aan hen te betalen; en zoo men van de vrouw eenen eed vordert, dat zij niets heeft afgehouden, dan kan zij hem doen zonder zonde.

RHODES (GEORGES DE). Jezuit uit *Avignon*, die in zijne *schoolsche Godgeleerdheid*, gedrukt in 1671, I bl. 322 zegt, dat, zoo iemand overspel bedrijft, zonder te denken, dat hij een groot kwaad doet, hij slechts ligt zondigt, omdat hij niet denkt aan de boosheid van hetgeen hij doet. Zoo iemand, voegt hij er bij, eenen anderen doodt, meenende, dat hij geen groot kwaad doet,

die

zondigt flechts ligt, omdat hij de affchuwelijkheid zijner daad niet kent.

Roa (Martin de). Jezuit, geboren te *Cordua* in 1563, geftorven in 1637. Zijne voortreffelijke talenten verhieven hem tot de eerfte bedieningen in het Genootfchap. Hij vervaardigde onderfcheidene meer zonderlinge dan nuttige werken. Een dezer werken omtrent den ftaat der zielen in het vagevuur (*Sevilië* 1624) werd in het Latijn en in het Italiaansch overgezet. De fchrijver ftelt in dit werk onderfcheidene dingen, die hij beter gedaan had in de geheimen van God te laten blijven.

S.

Sa (Emmanuel). Portugeesch Jezuit, geftorven in 1596. Zijne *Aphorismen* zijn zeer zonderling. Men leest op het woord *Simonie*, bl. 342, dat het geene Simonie is, iets aan iemand te geven, om zijne vriendfchap te winnen, door middel van welke men eene goede geestelijke bediening erlangt. — Op het woord *Onkuischheid*, bl. 249, dat elke vrouw en man, die een fchandelijk gebruik van hun ligchaam maken, zich daarvoor kunnen laten betalen; dat hij, ten wiens gevalle zij zich daartoe leenen, hun den overeen-

eengekomenen prijs moet betalen; dat er geene zonde is, of ten minste, dat er wel weinig is, ontucht te bedrijven vóór het Sakrament. — Op het woord *Valschheid*, bl. 150, dat men geene valschheid doet, wanneer men, om eenen titel, dien men verloren heeft, te vergoeden, eenen dergelijken maakt; dat men voor het geregt getuigen kan niet te weten, hetgeen men slechts heeft hooren zeggen; dat een getuige, die iets voor eene valsche getuigenis ontvangt, niet tot de teruggave verpligt is; dat het geen diefstal is, eene kleine zaak heimelijk aan echtgenoot of vader te ontnemen, maar dat men, zoo het voorwerp aanzienlijk is, hetzelve moet teruggeven; dat hij, die eenen rijken besteelt, zonder hem hindernis toe te brengen, omdat hij iets neemt, hetwelk deze niet noodig heeft, tot de vergoeding niet verpligt is, enz.

Salas (Juan de). Kastiljaansch Jezuit, uitlegger van den H. Thomas, in het begin der zeventiende eeuw. Men is niet verpligt God te beminnen, zegt hij, I. bl. 176, zoo het niet is door eene zekere welvoegelijkheid, die ons zegt, dat God beminnenswaardig is; maar men is niet verpligt Hem te beminnen.

Salmeron (Alphonsus). Medgezel van Ignatius en een der eerste Jezuiten, geboren te *Tole-*

ledo in 1505, gestorven in 1585, schrijver van *Commentariën over de brieven van* PAULUS, *Keulen*, 1604. Het was, zegt hij, de Hoogepriester JOJADA, die Koning JOAS aanstelde en die hem in den tempel kroonde. Hij was het, die beval ATHALIA uit den tempel te verjagen en haar ter dood te brengen. Gij ziet hieruit, dat het den Opperpriester toekomt, de zaken der Koningen te kennen en hen te oordeelen. (Over de *Brieven van* PAULUS Disp. 12, bl. 253).

SANCHEZ (THOMAS), Bekend Casuist van *Cordua*, beroemd door zijne *Verhandeling over het Huwelijk*, vol ontuchtige redeneringen, die wij niet mogen herhalen, en door een zedekundig werk *over de voorschriften der Tien Geboden*, *Venetië*, 1614. Hij meent, gelijk men ziet I. 9. bl. 31, dat een ongeloovige, overtuigd dat zijne sekte meer waarschijnlijk is, zeker in den oogenblik des doods verpligt zou zijn, het waar geloof te omhelzen, dat hij meer raadzaam oordeelt. Maar buiten dit geval is hij er niet verpligt toe. Voeg er bij, zegt hij, dat de geheimenissen van ons geloof zoo verheven en de christelijke zeden zoo strijdig zijn met de wetten van vleesch en bloed, dat eenige grootere waarschijnlijkheid niet voldoende geoordeeld is om de verpligting tot het gelooven daar te stellen. — Omtrent de

valsch-

valschheid zegt SANCHEZ, II. 6. 30, dat iemand, die zich in verlegenheid bevindt en wien men heeft doen zweren, dat hij het meisje trouwen zal, waarmede men hem betrapt, zweren kan, dat hij haar nemen zal, daarbij denkende: *zoo ik er toe gedwongen word* of *zoo zij mij in het vervolg behaagt*, hetwelk tot niets verpligt. — Zoo iemand, zegt hij elders, zweren wil, zonder zich te verpligten om zijnen eed te houden, dat hij de woorden verminke. Bij voorbeeld, dat hij zegge *uro (ik brand* met weglating van de *j)* in plaats van *juro (ik zweer)*; dan is het slechts eene kleine vergeeflijke zonde, die gemakkelijk verschoond wordt.

SANTAREL (ANTONIO). Spaansch Jezuit, die in 1625 een Traktaat uitgaf *over de Ketterij, het Scisme, de verleiding in het Sakrament der boete, en over de magt van den Opperpriester om deze soorten van misdrijf te straffen.* De Paus kan nalatige Koningen afzetten: gelijk PETRUS de magt ontvangen heeft om met tijdelijke straffen en zelfs met den dood, tot het stellen van een voorbeeld, te straffen, zoo moet men gelooven, dat de Kerk en haar opperste herder de magt ontvangen hebben om hun tijdelijke straffen aan te doen, die goddelijke en menschelijke wetten schenden.

SCIL-

SCILDERE (LODEWIJK DE). Jezuit van *Leuven*, die in zijn *Traktaat over de beginselen, geschikt om het geweten te vormen*, *Antwerpen* 1664, bl. 128, zegt, dat een onderhoorige, die meent, dat het gebod van zijne overheid de grenzen van haar gezag overschrijdt, zonder zonde niet behoeft te gehoorzamen; dat een onderdaan, die met waarschijnlijkheid denkt, dat eene belasting onregtvaardig vastgesteld is, niet verpligt is haar te betalen; dat een schuldige, die waarschijnlijker wijze gelooft, dat de regter hem niet wettig ondervraagt, niet verpligt is te antwoorden.

SCRIBANIUS. Jezuit van *Antwerpen*. In zijn *Amphitheater van eer*, onder den valschen naam van CLARUS BONARSCIUS, in 1606, te *Namen* uitgegeven, leest men de volgende plaats, I. 12 bl. 100: Herkent eindelijk deze magt, door welke de Paus HENDRIK IV aan de maatschappij der geloovigen heeft teruggegeven. Maar de Paus, zult gij zeggen, heeft den Koning van *Frankrijk* niet in den ban kunnen doen. Hij heeft het intusschen gedaan, en de Koning zelf heeft deze magt erkend, toen hij verzocht heeft ontslagen te worden. En wat! de Koning zal een ARIUS, een VALENS, een NESTORIUS, een MANES, een MAHOMET in woord en degen zijn; hij zal Jood worden en zich laten besnijden; en de Paus zal

de

de magt niet hebben, om tegen hem te handelen? Hij zal de schrikkelijke wreedheid van PHALARIS tegen alles wat geleerde in *Frankrijk* is, vernieuwen, en de Paus zal niets tegen hem doen kunnen? God beware ons voor deze gedachte. — Elders leest men: *Rome* zie dien voerman, die *Frankrijk* geleidt, dien menschen-eter, dat monster, hetwelk zich in bloed baadt.... Zal er niemand gevonden worden, die de wapenen tegen dit woest beest opneemt? Zullen wij geenen Paus hebben, die zijn bijl tot heil van *Frankrijk* gebruikt?

SERRARIUS (NICOLAS). Italiaansch Jezuit. In zijne *Commentariën over den Bijbel*, uitgegeven in 1611, keurt hij den moord van Koning EGLON, door EHUD gedood, goed. Vele geleerden, zegt hij, meenen dat EHUD welgedaan heeft, om reden dat hij door God was aangedreven; en dit is de eenige reden niet, want er is nog eene andere, t. w. dat zulk eene daad eene daad van gewoon regt tegen de tirannen is.

SFONDRATE (CELESTIN). Italiaansch Kardinaal en aanhanger der Jezuiten, die in de zeventiende eeuw zeide, dat niet te weten dat er een God is eene groote weldaad en eene aanmerkelijke genade is; want, daar de zonde eene beleediging aan de Godheid is, er ook noodzakelijk gee-

geene zonde noch eeuwige verdoemenis is, indien er geene kennis van God bestaat.

SILVERIA (GONZALES). Spaansch Jezuit, die in 1560 in *Monomotapa* werd ter dood gebragt, als spion van den Koning van *Portugal* en van het Genootschap der Jezuiten.

SIRMOND (ANTOINE). Fransch Jezuit, gest. in 1643. In zijne *Verdediging der Deugd* onderzoekt hij, of het geoorloofd is, uit vrees of uit hoop, of uit eenig ander beginsel dan de zuivere liefde tot God te handelen. Zich in dit onderzoek verward hebbende, eindigt hij met te verklaren, dat het gebod om God lief te hebben niet verpligtend is, mits men overigens de andere geboden der wet betracht. Deze voorstelling is door PASCAL wederlegd en door ARNAULT in eene afzonderlijke verhandeling beoordeeld.

SKERWIN. Engelsch Jezuit, makker van CAMPIAN. Zie CAMPIAN.

STOZ (MATHIEU). In een boek van dezen vader Jezuit, dat tot titel heeft: *Regtbank der boete*, gedrukt in 1756, is het geoorloofd dubbelzinnigheden te bezigen, zoo het noodig is. Zoo eene vrouw, schrijft hij, het bedrag van hare huwelijksgift verborgen heeft, nadat de goederen van haren man in beslag genomen zijn, en men haar vraagt, of zij niets tot haar voordeel gehou-

houden heeft, dan kan zij antwoorden, dat zij niets teruggehouden heeft, daarbij denkende: *wat aan iemand anders toebehoort.* Wanneer eene misdaad geheim is, dan kan men ontkennen, dat men er schuldig aan is, daarbij denkende: *in het openbaar.* Een aangeklaagde, geregtelijk omtrent een misdrijf ondervraagd, waarvan men het bewijs niet hebben kan zonder zijne bekentenis; die kan het loochenen, zoo zijne bekentenis zijn leven in gevaar brengt, hetgeen men ook zoo verstaan moet van de verbanning, van het verlies zijner goederen, enz. — Eene vrouw, die zich van onderscheidene versierselen, van blanketsel en welriekende dingen bedient, alleen uit het beginsel van eene kleine ijdele eerzucht, en uit de begeerte, die zij heeft, om schoon te schijnen, pleegt geene doodzonde, zelfs zoo zij overtuigd is, dat onderscheidene personen, haar aldus ziende, eene hevige drift voor haar zullen opvatten.

Suarez (Franciscus). Spaansch Jezuit, die eene *Verhandeling over de drie Theologale deugden* uitgaf, in welke hij schrijft, bl. 275: Er zijn menschen, die niet gelooven, omdat zij niet genoegzaam begrijpen; zoo zij zonder kwaadwilligheid zijn, dan geloof ik, dat men hun absolutie geven kan. Want niet te gelooven hetgeen niet ge-

genoegzaam begrepen wordt, is eene voorzigtigheid; die zoo gemakkelijk gelooft is een ligtzinnige geest; en God weigert zijne genade niet aan hem, die doet wat hij kan. — Hij zegt in een ander werk, dat zoo iemand uitwendig iets beloofd heeft, zonder voornemen om te beloven, en de regter hem vraagt en oproept om bij eede te verklaren of hij beloofd heeft? dan kan hij eenvoudig zeggen *neen*, omdat dit *neen* wettiglijk beteekenen kan: ik heb geene belofte gedaan, die mij onder verpligting brengt. Zoo moet het zijn; want zonder dit hulpmiddel zou men veroordeeld worden om te betalen, hetgeen men geen voornemen gehad heeft om te beloven, of eene vrouw te trouwen, die men het voornemen niet gehad heeft te trouwen.

T.

TABERNE (JEAN BAPTISTE). Jezuït, die ons in zijn *Kort begrip der praktikale Godgeleerdheid*, uitgegeven in 1736, leert, dat eene zonde, die uit haren aard doodzonde is, bij toeval vergeeflijk wordt, wanneer men door eene spoedige en hevige drift zoo verward is, dat men niet geweten heeft, wat men deed. — Men vraagt, zegt hij elders, of een regter verpligt is terug te geven, het-

hetgeen hij ontvangen heeft om regt te plegen? Ik antwoord, dat hij verpligt is terug te geven, zoo hij iets ontvangen heeft om een regtvaardig vonnis te spreken; maar zoo hij geld ontvangen heeft om een onregtvaardig vonnis te strijken, dan kan hij dit geld behouden, omdat hij het gewonnen heeft.

TAMBURINI (THOMAS). Beroemd Siciliaansch Casuist van het Genootschap der Jezuiten, schrijver van eene verklaring der *Tien Geboden*, *Lyon* 1659, waarin zich zonderlinge dingen bevinden. Hij vraagt I. 3. bl. 26: Is het geoorloofd nu eens het eene en dan weder het andere waarschijnlijke gevoelen omtrent dezelfde zaak te volgen? Het is waarschijnlijk, dat zulk eene belasting onregtvaardiglijk opgelegd is; het is ook waarschijnlijk, dat zij met regt ingevoerd is: kan ik nu, die door den Koning aangesteld ben, om haar te doen betalen, haar heden in goeden gemoede invorderen? En kan ik morgen, van daag zelfs, omdat ik koopman ben, dit regt in het geheim frauderen? Het is ook waarschijnlijk, dat men door geld voor het verlies van zijnen goeden naam schadeloos kan gesteld worden; het is waarschijnlijk, dat men er niet schadeloos door gesteld kan worden. Kan ik dan, wiens goeden naam men beklad heeft, van hem, die

zulks gedaan heeft, eene schadeloosstelling in geld eischen? En kan ik, die den goeden naam van eenen anderen beklad heb, morgen, heden zelfs, weigeren, om hem door deze som gelds voor het verlies van zijnen goeden naam, dien ik hem ontnomen heb, schadeloos te stellen? Ik antwoord, dat men in beide deze en dergelijke gevallen, met een goed geweten doen kan, wat men meent te behooren; en dat men met geene zonde belast is, wanneer men nu eens de eene, dan weder de andere zaak doet, volgens zijn gevoelen. — TAMBURINI zegt ook in zijne *Methode eener gemakkelijke Biecht* II. 3. bl. 18: dat hij, die liegt en valsch zweert uit eene ingewortelde hebbelijkheid, ontslagen is van het te biechten; want het is niet meer dan eene zonde van onopmerkzaamheid, die niet verdient, dat men er acht op slaat. Het is een dergelijk geval met godslasteringen van gewoonte. — In het 7de Boek zijner *Verklaring der Tien Geboden*, Hoofdst. 5, vraagt hij: voor hoe veel mag eene vrouw het vermaak, dat zij verschaft, verkoopen? Men moet, antwoordt hij, om zulks naar waarde te schatten, acht slaan op den stand, de schoonheid en het fatsoen der vrouw. Eene vrouw van fatsoen is meer waardig dan zij, die de deur voor den eerstkomenden opent. Laat ons onderschei-

 den.

den. Men spreekt of over een openbaar meisje van vermaak of over eene fatsoenlijke vrouw. Een meisje van vermaak kan billijker wijze van den eenen niet meer vragen dan hetgeen zij ontvangen heeft van den anderen; zij moet niet meer dan eenen bepaalden prijs hebben: het is als een verdrag tusschen haar en dengenen, die haar betaalt. Hij geeft zijn geld en zij haar ligchaam. Maar eene fatsoenlijke vrouw kan eischen wat haar behaagt, omdat in dingen van die soort, welke geenen algemeenen en bepaalden prijs hebben, de persoon, die verkoopt, meesteres van hare waar is. Eene maagd en eene fatsoenlijke vrouw kunnen hare eer zoo duur verkoopen als zij die waarderen. — TAMBURINI doet deze vraag omtrent den doodslag: Mag een zoon den dood van zijnen vader wenschen, om zijne erfenis te genieten? Mag eene moeder den dood harer dochter wenschen om niet verpligt te zijn tot haar onderhoud en uithuwelijking? Mag een priester den dood van zijnen Bisschop wenschen, in de hoop van hem op te volgen? Op deze en duizend andere vragen antwoordt hij: zoo gij slechts begeert of met blijdschap deze gebeurtenissen verneemt, is het u geoorloofd ze te wenschen en ze zonder zonde te vernemen, omdat gij u niet verheugt over het onheil van iemand

an-

anders, maar over het geluk, dat u te beurt valt.

Tanner (Adam). Duitsch Jezuit, die in zijne *Verhandeling over de schólastieke Godgeleerdheid*, uitgegeven in 1627, zegt: Wanneer een tiran zulks is door zijne wijze van regeren, dan kan hij, door zijnen vazal of onderdaan zelf, lofwaardiglijk ter dood gebragt worden, door hinderlagen of vergif, niettegenstaande elken eed, aan hem gedaan, zonder het vonnis of bevel van eenigen regter af te wachten.

Tirin (Jaques). Italiaansch Jezuit, die in 1668 verklaringen over de heilige Schrift opstelde. Susanna, zegt hij, zou, zoo zij de schande of den dood niet gevreesd had, den overspeligen oudsten zonder onrust het voldoen hunner drift hebben kunnen toestaan, zonder er echter in toe te stemmen of mede te werken, maar haren persoon aan hen overlatende. Want niets noodzaakte haar, ten einde hare kuischheid te bewaren, om hare schande door haar geschreeuw te doen kennen en zich aan den dood bloot te stellen, dewijl een goede naam en het leven aan de reinheid des ligchaams zijn voor te trekken (bl. 787).

Tolet (François). Fransch Jezuit, die in 1601 de volgende leer onderwees: Zoo iemand zijnen wijn niet voor de juiste waarde kan ver-

koopen, hetzij uit hoofde van de onregtvaardigheid des regters, of uit hoofde van de kwaadwilligheid der koopers, die er den prijs niet voor willen geven, hetzij dat die verkooper eenige andere voldoende reden heeft, dan kan hij zijne maat verkleinen of een weinig waters in zijnen wijn doen, en hem als zuiveren wijn en van eene goede maat verkoopen voor den prijs, dien de wijn zonder verandering kost, mits dat hij de leugen vermijdt: doch zoo hem de leugen ontsnapt, dan zal deze geene doodzonde zijn, noch van dien aard, om hem tot vergoeding te verpligten. *Verhandeling over de zeven Doodzonden.* Hoofdst. 49. bl. 1027. — BOSSUET, hetgeen zonderling is, beval de *Instructiën* van Vader TOLET den priesters van zijne *Diocèse* aan.

TRACHALA. Spaansch Jezuit, schrijver van het *Lavacrum conscientiae*, of *zekere, korte en gemakkelijke manier om den biechtvader tot het wel aanhooren der biecht geschikt te maken* 1759. Men is, zegt hij, tot niets verpligt, wanneer men slechts de stoffelijke oorzaak eener schade geweest is, b. v. als men de ladder voor den dief heeft vastgehouden, ten einde den diefstal te bedrijven, en hij op deze ladder zoude geklommen zijn, ook indien niemand ze had vastgehouden; of wel zoo gij, gehoorzaam aan uwen meester, die zulks ge-

gebiedt, hem de hand reikt, om een door hem gestolen kistje weg te brengen, maar dat hij desniettemin ook zonder uwe diensten zoude gestolen hebben.

V.

Vaillant. Fransch Jezuit in de 17de eeuw. Volgens het gevoelen van dezen vader, is de begeerlijkheid noch uit zich zelve noch in zich zelve kwaad. Dit is eene waarheid des geloofs.

Valence of Valentia (Gregorius de). Spaansch Jezuit, die in zijne *godgeleerde Verhandelingen* zegt, dat het geene Simonie is, om iets geestelijks uit vrees weg te geven III. bl. 179; dat men, om zijn tijdelijk goed te verdedigen, wettiglijk dooden kan, die het ontneemt enz.

Varade. Rector der Jezuiten bij het kollegie *de Clermont* te *Parijs*, die barrière tot den moord van hendrik IV aanspoorde. Zie barrière.

Vasquez (Gabriel). Spaansch Jezuit, schrijver der *Commentariën* en *disputatiën over het Zamenstel van den H.* thomas, *Lyon*, 1620. Hij heeft ook drie boeken geschreven, betreffende de *Eerdienst der aanbidding*. B. III. 2. bl. 393 van dit werk zegt hij, dat het zeker is, dat men wettiglijk alle soorten van onbezielde en van

rede verstokene dingen kan aanbidden, in deze dingen niets herkennende dan het beeld van God; maar wanneer men het schepsel aanbidt, dan moet men dit vereenigen met de gedachte aan God of den éénen of anderen Heiligen. Het kan oppervlakkig onbetamelijk schijnen, om God in redelooze dieren en vuile dingen te aanbidden. Het is desniettemin zeer wel geoorloofd, Hem in eenige zaak, die men wil, te aanbidden; maar daar men, nederknielende en onbezielde voorwerpen of van dieren of van vuile dingen kussende, voor bijgeloovig zou kunnen gehouden worden, zoo moet men zulks niet in het openbaar doen.

X.

XAVIER (FRANCISCUS). Een der eerste Jezuiten, makker van IGNATIUS, bijgenaamd de Apostel der *Indiën*, geboren in *Spanje* in 1506, gestorven te *Malacca* in 1552, heilig verklaard in 1622. — Ik heb, zegt VOLTAIRE, in het kollegie der Jezuiten der straat *Saint-Jaques*, eene schilderij gezien van twaalf voeten lengte en twaalf hoogte, die IGNATIUS en XAVIER voorstelde, varende ten hemel, elk in eene prachtige karos, bespannen met vier witte paarden; God de Vader boven aan,

ver-

verſierd met eenen fraaijen witten baard, die tot aan den gordel hing, Jezus Christus en de H. Maagd aan zijne zijde, de H. Geest beneden hen in de gedaante eener duif, en de Engelen de handen vouwende en het hoofd buigende, om vader IGNATIUS en vader XAVIER te ontvangen. Zoo iemand deze ſchilderij in het openbaar beſpot had, zou de eerwaardige vader LACHAISE, biechtvader des Konings, niet nagelaten hebben om den heiligſchennenden ſpotter eene *lettre de cachet* te bezorgen. Zoo men, zegt de Jezuit BOUHOURS, al de reizen van XAVIER met de einden tegen elkander leggen konde, dan zou men eene uitgeſtrektheid van den omtrek der aarde eenige malen hebben. Merkt op, dat hij in 1542 voor zijne reizen vertrokken is, en dat hij in 1552 ſtierf. Zoo hij den tijd had om al de talen der landen, die hij doorreisde, te leeren, zoo is dit een fraai mirakel; zoo hij de gaaf der talen had, zoo is dit een nog grooter mirakel. De Jezuit BOUHOURS twijfelt niet, of de *H.* FRANCISCUS XAVIER de gaaf der talen had, doch erkent, dat hij ze niet altijd bezat. Wij tellen onder de menigte zijner mirakelen acht uit den dood opgewekte kinderen. Doch het ſchitterendſte van alle, en na hetwelk men nooit van een ander meer ſpreken moet, is dit, dat hij in eenen ſtorm, die

drie dagen duurde, bestendig op éénen tijd op twee schepen was, honderd en vijftig uren van elkander verwijderd en op een van de twee als loods diende; dit wonder werd bevestigd door al de passagiers, die noch bedrogenen noch bedriegers zijn konden. Dit nogtans heeft men ernstig en met goeden uitslag geschreven in de eeuw van LODEWIJK XIV, in de eeuw der *Lettres provinciales*, der treurspelen van RACINE, van de *Dictionnaire* van BAYLE en zoo vele andere geleerde werken.

Z.

ZAROWICH. Poolsch Jezuit, die door het Genootschap uit zijn midden verjaagd werd en in 1616 de *Monita secreta* of *geheime Instruktiën der Jezuiten* uitgaf, een boekje, dat men met onregt aan deze vaders toeschrijft, doch dat hen redelijk wel teekent. Men heeft het vertaald en er zijn onderscheidene uitgaven van. Men had het in het jaar 1760 met veel gerucht in *Italië* uitgegeven onder den titel: *I Lupi smacherati etc.*, *de wolven ontmaskerd in de wederlegging en vertaling van het boek, getiteld:* geheime Instruktiën van het Genootschap van Jezus, *uit kracht van welke de Jezuiten zich den schrikkelij-*

lijken en verfoeijelijken aanflag op het leven van zijne geheiligde, koninklijke zeer getrouwe Majesteit; Don JOSEPH I, *Koning van Portugal veroorloofd hebben, met een aanhangfel van zeldzame en onuitgegevene dokumenten.* Deze uitgaaf werd op den *Index* te *Rome* geplaatst; de Latijnfche uitgaaf van 1616 had hetzelfde lot gehad. De Italiaanfche uitgever heeft de zijne van een voorberigt van 137 bladzijden doen voorafgaan, die hij zegt plat gefchreven te hebben, om het gemeene volk te verlichten, *per illuminare il minuto populo.*

TIJDREKENKUNDIGE TAFEL.

1491. Geboorte van IGNATIUS DE LOYOLA in *Spanje*.

1521. IGNATIUS, in het beleg van *Pampeluna* gekwetst zijnde, wordt bekeerd, maakt zich ridder der H. Maagd en vormt het plan tot eene godsdienstige orde.

1524. Hij begeeft zich tot de studiën en komt te *Parijs*.

1533. Hij verbindt zich met PIERRE LEFEBVRE en FRANCISCUS XAVIER.

1534. SALMERON, LAINÈS, BOBADILLA, RODRIGUEZ, verbinden zich met IGNATIUS en veréénigen zich door geloften tot de stichting van het Genootschap van Jezus.

1537. IGNATIUS vereenigt te *Venetië* zijne makkers ten getale van negen, en zendt eene deputatie naar *Rome*, om de goedkeuring zijner orde te vragen. Op verzoek van JOHANNES III, Koning van *Portugal*, doet IGNATIUS XAVIER als zendeling naar de *Indiën* vertrekken.

1540. Uit aanmerking der belofte, die de Jezuiten doen, om zich door eene vierde gelof-

lofte tot gehoorzaamheid aan den Paus alleen, in alle dingen en op alle plaatsen, voor de voortplanting des geloofs te verbinden, zoo stelt PAULUS III bij eene bulle van 27 Sept. het Genootschap van Jezus in.

1542. Zestien Jezuiten komen te *Parijs*, veroorzaken er bewegingen en kunnen zich niet doen erkennen. — PAULUS III had het getal der Jezuiten, die gelofte deden, op zestig bepaald. Hij vernietigt deze bepaling en vergunt, dat de orde zich vermeerdert, zoo veel zij kan.

1547. BOBADILLA wordt uit *Duitschland* verjaagd, omdat hij oproerig tegen het *Interim* van *Augsburg* geschreven heeft.

1554. Het Parlement van *Parijs* zendt de Jezuiten weg.

1556. IGNATIUS sterft te *Rome* in den ouderdom van vijf en zestig jaren. LAINÈS wordt tot tweeden Generaal der Jezuiten verkoren. Het Genootschap gaat in onderscheidene landen van *Europa*, in de *Indiën*, in *Japan*, in *China* vooruit.

1560. GONZALEZ SILVÉRIA, spion der Jezuiten en van den Koning van *Portugal*, sterft den dood eens martelaars in *Monomotapa*.

1561. LAINÈS bepleit de zaak der Jezuiten in het kollegie van *Poissy*. Zij worden in *Frankrijk* toegelaten. Zij waren het reeds overal elders.

1564. Zij openen te *Parijs* het kollegie de *Clermont*.

1565. Dood van LAINÈS. FRANÇOIS DE BORGIA derde Generaal.

1567. De Jezuiten vestigen zich in *Peru*.

1570. ELISABETH, Koningin van *Engeland* verjaagt hen uit hare Staten.

1578. De Jezuiten worden uit *Portugal* verjaagd. Men bant hen hetzelfde jaar uit *Antwerpen*, omdat zij zich tegen de *pacificatie* van *Gend* verzet hadden.

1581. CAMPIAN, SKERWIN en BRIANT worden te *Londen* ter dood gebragt, omdat zij tegen ELISABETH hadden zamengezworen.

1588. Zij moedigen de *Ligue* aan en prediken tegen HENDRIK III.

1589. JAQUES CLEMENT, Dominikaan, vermoordt HENDRIK III. Sommigen hebben beweerd, dat deze moord het werk der Jezuiten was; doch de Dominikanen predikten den moord der tirannen lang vóór de Jezuiten.

1592. Vader COMMOLET predikt tegen HENDRIK IV

IV en vraagt eenen EHUD om *Frankrijk* van den tiran te bevrijden.

1593. HENDRIK IV regeert, na de Katholijke godsdienst te hebben aangenomen, en neemt vader COTTON, Jezuit, tot biechtvader. Hij vaardigt het edikt van *Nantes* uit. PIERRE BARRIÈRE, ſoldaat uit *Orleans*, poogt hem om het leven te brengen, gewapend, zegt men, door den Jezuit VARADE.

1594. JEAN CHÂTEL, ſcholier der Jezuiten, poogt op zijne beurt HENDRIK IV te vermoorden. De Jezuiten worden uit *Frankrijk* verjaagd.

1595. Vader GUIGNARD, gevangen met ſchotſchriſten tegen HENDRIK IV, wordt op de *place de Grève* te *Parijs* gehangen.

1597. CLEMENS VIII verwijt den Jezuiten, dat zij de kerk verontrusten.

1598. De Jezuiten worden uit de vereenigde *Nederlanden* gebannen.

1600. HENDRIK IV vergunt den Jezuiten heimelijk in *Frankrijk* terug te keeren.

1603. Zij worden openlijk teruggeroepen. De Koning wil hen, voor zijne perſoonlijke zekerheid, niet langer tot vijanden hebben.

1604. De KARDINAAL FREDERIK BORROMEO verjaagt hen uit het kollegie te *Breda*.

1605. De Jezuiten GARNET en OLDCORN worden

als

als aanstokers van het buskruidverraad te *Londen* gehangen.

1606. De Jezuiten weigeren den Senaat van *Venetië* te gehoorzamen, die hen uit de Republiek verjaagt.

1609. Heiligverklaring van IGNATIUS DE LOYOLA.

1610. RAVAILLAC vermoordt HENDRIK IV. Men verdenkt de Jezuiten hevig, van zijne hand bestuurd te hebben. Hetzelfde jaar geeft MARIANA zijn berucht boek *de institutione principis* uit, waarin hij JAQUES CLEMENT verdedigt, alsmede hen, die de Souvereinen, voor tirannen gehouden, dooden.

1614. De Jezuiten hebben grooten invloed in *Frankrijk*. Men houdt eene lofrede op hen bij de algemeene Staten.

1615. Dood van CLAUDE AQUAVIVA, vijfden Generaal der Jezuiten. Men heeft hem de *Ratio Studiorum* te danken. Hij had de laatste hand aan de inrigtingen van het Genootschap gelegd.

1616. ZAROWICH, verjaagd Jezuit, geeft de *Monita Secreta* uit, die het werk van het Genootschap niet schijnen te zijn, maar deszelfs misbruiken vrij wel beschrijven.

1618. De Jezuiten worden uit *Boheme* verdre-

dreven, als verstoorders der openbare rust.

1619. Om dezeifde redenen worden zij uit *Moravië* gebannen.

1621. Men beschuldigt hen, den burgerkrijg in *Polen* te hebben aangestookt.

1622. Heiligverklaring van FRANCISCUS XAVIER.

1631. De kabalen der Jezuiten veroorzaken in *Japan* eene bloedige vervolging.

1639. Verschijning van het berucht boek van JANSENIUS.

1641. De Jezuiten stoken in *Europa* de twisten over het *Jansenisme* aan, die onberekenbaar onheil veroorzaken.

1643. Zij worden van *Malta* verjaagd.

1646. Zij maken eene groote bankbreuk te *Sevilië*, want zij bemoeiden zich reeds met den koophandel.

1648. PETER JARIGE, Jezuit, wordt Protestant en geeft tegen de Jezuiten het boek uit, getiteld: *de Jezuit op het schavot.*

1656. Verschijning der *Lettres provinciales.*

1682. Verklaring der Fransche geestelijkheid, opgesteld door BOSSUET. De Jezuiten zijn verpligt haar te teekenen en de vrijheden der Gallikaansche kerk te erkennen. JOUVENCY en vele anderen vergaten hunnen eed.

1685.

1685. Herroeping van het edikt van *Nantes.*

1694. Veroordeeling der *Reflexions morales* van QUESNEL, Jansenist, priester van het *Oratorium.*

1709. De Jezuiten ontheiligen het kerkhof van *Port-Royal* en strekken hunne vervolgingen tot de gestorvene Jansenisten uit.

1713. De bulle *Unigenitus* -verschijnt. Zij geeft het aanwezen aan tienduizend deelen vol onbeschoftheden, en veroorzaakt, onder andere weldaden, volgens de aanmerking van DIDEROT, tachtig duizend *lettres de cachet* tegen de arme Jansenisten. In de volgende jaren zendt men het laatste Sakrament aan de stervende Jansenisten door Jezuitsche priesters, vergezeld door *gendarmes.* — In hetzelfde jaar plaatst JOUVENCY, te *Rome* de geschiedenis der Jezuiten schrijvende, de moordenaars der Fransche Koningen onder de martelaars. Het Parlement van *Parijs* laat zijn boek verbranden.

1723. PETER DE GROOTE verjaagt de Jezuiten uit *Rusland.*

1731. Procès van den Jezuit GIRARD, overtuigd van verleiding enz.

1732. Kluchten van het kerkhof *Saint Medard*; convulsies; mirakels van den Diaken PARIS.

1757.

1757. Aanslag van DAMIENS, toegeschreven aan de Jezuiten.

1758. Aanslag op het leven van den Koning van *Portugal*, ten gevolge van een komplot, bestuurd door de Jezuiten.

1759. Zij worden uit *Portugal* verjaagd, zoo als zij uit *Paraguay* en andere plaatsen verjaagd werden.

1761. Het Parlement begint de juridieke vervolgingen tegen de Jezuiten.

1762. Het Parlement van *Parijs* supprimeert de Jezuiten in *Frankrijk*.

1773. CLEMENS XIV vernietigt de orde over de gansche aarde.

1783. KATHARINA II geeft den Jezuiten eene schuilplaats in *Rusland*.

1801. PIUS VII herstelt het Genootschap van Jezus alleen voor *Rusland*.

1814. Hij herstelt het alom. Men ziet de Jezuiten op nieuw in *Frankrijk* verschijnen, terwijl men ze op nieuw uit *Rusland* verdrijft. Zij nemen den naam van *Pères de la foi*, *frères du sacré coeur* enz., en hun invloed schijnt zich van dag tot dag uit te breiden.

Gedrukt bij J. PH. DE LANGE, te *Deventer*.

